

KESKUSTELUALOITTEITA

DISCUSSION PAPERS

Suomen Pankin
kansantalouden osasto
Bank of Finland
Economics Department

JARMO KARILUOTO

SUOMEN MAKSUTASEEN LAADINTA

28.2.1985

KT 2/85

Kansantalouden osasto

BB

JARMO KARILUOTO

SUOMEN MAKSUTASEEN LAADINTA

TIIVISTELMÄ

Selvityksen tarkoituksena on kuvata Suomen maksutasetilastoja laadittaessa käytettävät menetelmät ja tietolähteet. Selvityksen pohjana on Suomen Pankin julkaisema maksutasetiedote, jossa esitettävien lukujen laadinta selostetaan yksityiskohdaisesti.

Tilastoinnin esittelyn ohella käsitellään lyhyesti myös maksutaseen laadintaan liittyviä teoreettisluonteisia kysymyksiä. Lisäksi tarkastellaan suomalaisen tilastointikäytännön suhdetta kansainvälisiin tilastointisuosituksiin.

Maksutaseen nykyisen tilastointijärjestelmän mahdolliset puutteet ja kehittämistarpeet on selvityksessä jätetty melko vähälle huomiolle. Aiheesta on kuitenkin koottu suppea yhteenveto esityksen loppuksi.

TIEDUSTELUT: Seija Määttä, puh. 183 2519

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	3
2	PERIAATTEELLISIA KYSYMYKSIÄ	4
2.1	Maksutaseen määritelmä	4
2.2	Maksutaseen laadintaperiaatteista	4
2.2.1	Kahdenkertainen kirjanpito	4
2.2.2	Kirjaussääntöjä	6
2.3	Maksutaseen esittämistavasta ja tasapainokäsitteestä	7
2.4	Maksutase ja kansantalouden tilinpito	9
3	YLEISKATSAUS SUOMEN MAKSUTASETILASTOINTIIN	11
3.1	Suomen Pankin julkaiseman maksutaseen tilastoinnista ja esitysmuodosta pääpiirteittäin	11
3.2	Suomen maksutase ja kansainväliset tilastointisuositukset	14
4	VAIHTOTASE	19
4.1	Tavarakauppa ja tavarakaupan korjauuserät	19
4.1.1	Yleistä	19
4.1.2	Tullihallituksen ulkomaankauppatilastoista	22
4.1.3	Tavarakaupan korjauuserät	25
4.1.3.1	Kattavuuskorjaukset	26
4.1.3.2	Arvostuskorjaukset	27
4.1.3.3	Ajoituskorjaukset	28
4.1.3.4	Luokittelukorjaukset	28
4.2	Kuljetus	30
4.2.1	Yleistä	30
4.2.2	Kuljetuksen (cif) tilastointi Suomessa	32
4.2.2.1	Kuljetustulot	33
4.2.2.1.1	Tavaroiden kuljetus	33
4.2.2.1.2	Muu kuljetus	36
4.2.2.2	Kuljetusmenot	39
4.3	Matkustus	41
4.3.1	Yleistä	41
4.3.2	Matkustustaseen laadinta Suomessa	42
4.4	Muut palvelukset	46
4.4.1	Edustus	46
4.4.2	Vakuutuspalvelukset	49
4.4.3	Sekalaiset palvelukset	52

4.5	Pääomankorvaukset	56
4.5.1	Yleistä	56
4.5.2	Pääomankorvausten tilastointi Suomessa	57
4.6	Tulonsiirrot	61
4.6.1	Yleistä	61
4.6.2	Tulonsiirrot Suomen maksutaseessa	62
4.7	Muut	64
5	PÄÄOMATASE	67
5.1	Yleistä	67
5.2	Pääomataseen esittämistavasta ja tilastoinnista Suomessa	69
5.2.1	Pitkääikaisten rahoituslainojen ja toimitusluottojen nostot ja kuoletukset	71
5.2.2	Suorat sijoitukset	73
5.2.3	Muu pitkäaikainen pääoma	76
5.2.4	Tuontiennakot ja -velat sekä vientisaamiset ja -ennakot	79
5.2.5	Valuuttapankkien lyhytaikainen pääoma	80
5.2.6	Muu lyhytaikainen pääoma	82
5.2.7	Suomen Pankin valuuttavarannon muutos ja osoitetut erityiset nosto-oikeudet	85
5.2.8	Virheelliset ja tunnistamattomat erät	85
6	LOPPUHUOMAUTUKSIA	87

LÄHDELUETTELO

LIITE 1

JOIDENKIN VAIHTOTASEESSA TILASTOLÄHTEENÄ
KÄYTETTÄVIEN VALUUTTATILASTON MAKSUAIHEKOODIEN
SISÄLLÖSTÄ

LIITE 2

SUOMEN MAKSUTASE VUOSINA 1975 - 83, milj. markkaa

1 JOHDANTO

Tämän selvityksen tarkoituksena on kuvata Suomen maksutasetilastoja laadittaessa käytettävät menetelmät ja tietolähteet. Selvitys on luonteeltaan poikkileikkaus, jossa käydään läpi esimerkkivuoden (1981) maksutaselukujen laadinta yksityiskohtaisesti. Selostettavat menettelyt vastaavat nykyistä tilastointikäytäntöä. Maksutasetilastoinnissa ajan mittaan tapahtuneisiin muutoksiin ei systemaattisesti puututa. Tilastoinnin esittelyn pohjaksi käsitellään jonkin verran myös teoreettisluonteisia kysymyksiä sekä esitellään suomalaisen tilastointikäytännön suhdetta kansainvälisiin tilastointisuositukseen.

Maksutaseen nykyisen tilastointijärjestelmän kehittämistarpeet on selvityksessä jätetty vähälle huomiolle. Aiheesta on kuitenkin laadittu lyhyt yhteenvetoesitys selvityksen viimeiseksi luvuksi.

Selvityksessä on käytetty hyväksi useita aihepiiristä aikaisemmin kirjoitettuja, sekä julkaistuja että julkaisemattomia esityksiä. Koska niihin ei tekstissä myöhemmin enää viitata, mainitaan seuraavassa tärkeimmät. Näitä ovat Airikkala (1968), Airikkala ja Sukselainen (1976), Moilanen (1981), Miikkulainen (1982), Laurila (1982), Jussila (1982a, b ja c; 1983) sekä Suomen Pankin maksutasetyöryhmän väliraportti (1984).

2 PERIAATTEELLISIA KYSYMYKSIÄ

2.1 Maksutaseen määritelmä

Maksutase voidaan lyhyesti määritellä tilinpitoasetelmaksi, joka kuvaa maksutasetta laativan maan ja ulkomaisten väliset liiketoimet tietyn ajanjakson (esim. vuoden) aikana. Maksutaseeseen tilastoitaviin liiketoimiin kuuluvat:

- a) tavaroiden, palvelusten ja tuotannontekijäkorvausten virrat,
- b) vastikkeettomat tulonsiirrot ja
- c) ulkomaisten saamisten ja velkojen muutokset.

Maksutaseen laadinnan perustana ovat Kansainvälisen valuuttarahaston (IMF) antamat ohjeet, jotka on koottu ns. maksutasekäsikirjaan (Balance of Payments Manual; IMF, 1977). Seuraavassa tarkastellaan annetun määritelmän tueksi keskeisiä maksutaseen laadinnan periaatteita. Esitys rajoittuu yleisperiaatteisiin; yksityiskohdaisempia kysymyksiä käsitellään maksutase-erien tilastointikäytäntöä esiteltäessä.

2.2 Maksutaseen laadintaperiaatteista

2.2.1 Kahdenkertainen kirjanpito

Maksutase laaditaan noudattaen kahdenkertaisen kirjanpidon periaatetta, jonka mukaan jokainen liiketoimi kirjataan kahteen kohtaan. Kirjaukset ovat itseisarvoltaan yhtä suuret mutta erimerkkiset.

Jokaista positiivisen etumerkin saanutta kirjausta (credit) vastaa siis negatiivinen kirjaus (debet), joten tilinpitoasetelma on tässä mielessä aina tasapainossa (credit- ja debet-kirjausten summa on nolla).

Positiivisen etumerkin saavat tavaroiden ja palvelusten vienti, ulkomailta saadut tuotannontekijäkorvaukset ja vastikkeettomat tulonsiirrot, ulkomaisten saamisten vähennys sekä velkojen lisäys. Negatiivinen etumerkki annetaan tavaroiden ja palvelusten tuonnille, ulkomaille maksetuille tuotannontekijäkorvauksille, ulkomaille luovutetuille vastikkeettomille tulonsiirroille, ulkomaisten saamisten lisäykselle sekä velkojen vähennykselle.

Kahdenkertaisen kirjanpidon periaatteen havainnollistamiseksi tarkastellaan tavaroiden tuonnin yhteydessä tyypillisiä maksutaseeseen suoritettavia kirjauksia. Kotimainen tuoja voi yleensä joko maksaa tavarat heti käteisellä tai ottaa ulkomailta luottoa (oletetaan tässä lyhytaikaiseksi). Ensinmainitussa tapauksessa tehdään tavaroiden arvoa vastaava negatiivinen kirjaus tavarantuonnin kohdalle ja samalla positiivinen kirjaus valuuttavarannon kohdalle (valuuttasaamiset vähenevät käteismaksun takia tuojan ostaessa Suomen Pankilta valuuttaa). Jälkimmäinen tapaus on menettelyltään muuten sama paitsi että positiivinen kirjaus tulee lyhytaikaisten ulkomaisten velkojen kohdalle (velat lisääntyvät). Kun luotto kuoletetaan myöhemmin (seuraavalla tilastointiperiodilla), ulkomaiset velat vähentyvät (-) ja myös valuuttasaamiset supistuvat (+).

Jos kyseessä on vastikkeeton tulonsiirto, jossa tavaroiden tai palvelusten arvon mukaista vastasuoritusta ei esiinny, maksutaseeseen on laadittava keinotekoiset vastaerät näille tulonsiirroille. Kun siten esim. elintarviketoimituksina annettava kehitysapu kirjataan tavaravientinä (+), samansuuruinen vastaerä on merkittävä ulkomaille luovutetuksi vastikkeettomaksi tulonsiirroksi (-).

2.2.2 Kirjaussääntöjä

Maksutasetilaston käytännön laadintaa varten tarvitaan vielä kirjaussääntöjä, joiden avulla ratkaistaan yksittäistapauksissa, kuuluuko tietty liiketoimi maksutaseeseen vai ei. Toisaalta nämä säännöt määräävät yhtenäisesti, mitkä ovat mukaanotettavien liiketoimien arvostus- ja ajoitusperusteet sekä missä rahayksikössä liiketoimet ilmoitetaan.

Keskeisiä käsitteitä maksutaseeseen kuuluvia liiketoimia määriteltäessä ovat kotimaassa asuva (resident) ja ulkomailla asuva (non-resident). Maksutaseeseen tulisi periaatteessa rekisteröidä ainoastaan kotimaassa asuvien ja ulkomailla asuvien väliset liiketoimet.¹ Kotimaassa asuvia ovat talousyksiköt, joiden taloudellisen toiminnan voidaan katsoa keskittyvän pääasiassa kyseiseen maahan. Ulkomailla asuvien taloudellinen toiminta keskittyy näin ollen johonkin toiseen maahan.

Kotimaassa asuvan määrittämisessä voidaan käyttää sektoriluokitusta. Kotimaassa asuvina pidetään talousyksiköitä, jotka kuuluvat seuraaviin sektoreihin (täsmennyksineen):

- julkisyhteisöt (ml. lähetystöt ja edustustot ulkomailla),
- kotitaloudet (ml. yksityiset kansalaiset), joiden oleskelu maassa kestää yli vuoden,
- yritykset, rahoituslaitokset ja voittoa tavoittelemattomat yhteisöt (ml. ulkomaisten yritysten sivuliikkeet).

Liiketoimien arvostusperusteena on käytettävä markkinahintaa (vrt. s. 19).

¹Käsitteillä "ulkomaiset liiketoimet" tai "ulkomaiden kanssa käytävät liiketoimet" tarkoitetaan siten kotimaassa asuvien ja ulkomailla asuvien välisiä liiketoimia.

Kirjausajankohdaksi tulee valita omistusoikeuden vaihdoksen tapahtumahetki, joten maksutaseen luvut ovat luonteeltaan suoriteperusteisia. Vaihtoehto suoriteperusteelle olisi lähinnä kassaperuste, jolloin maksutase kuvaisi maan pankkijärjestelmän ja ulkomaiden välisiä maksuvirtoja, jotka syntyvät liiketoimien tuloksena. Vaikka kassaperusteiseen järjestelmään joudutaan usein käytännössä turvautumaan, sitä ei kuitenkaan periaatteessa suositella, koska maksutaseen tulee - nimestään huolimatta - kuvata reaalisten resurssien virtoja sekä ulkomaisten saamisten ja velkojen todellisia muutoksia (eikä maksuvirtoja).

Kirjausyksikkönä käytetään tavallisesti maksutasetta laativan maan omaa valuuttayksikköä. Ulkomaiset liiketoimet muunnetaan omaan valuuttayksikköön valuuttakursseilla, jotka vallitsevat liiketoimien tapahtumahetkellä (eli omistuksen vaihtuessa). Valuuttakursseiksi suositetaan kansainvälisillä valuuttamarkkinoilla määrääntyviä kursseja. Mm. Suomessa tämä johtaa siihen, että on sovellettava Suomen Pankin noteeramien myynti- ja ostokurssien keskiarvoa kullekin valuutalle.

2.3 Maksutaseen esittämistavasta ja tasapainokäsitteestä

Maksutaseasetelma jaotellaan yleensä liiketoimityyppien mukaisiin osataseisiin. Jaottelu ja sen pohjalta muodostuva maksutaseen esittämistapa ovat pitkälti harkinnanvaraisia.² Valittava esittämistapa on riippu-

²Kansainvälinen valuuttarahasto on tosin pyrkinyt yhtenäistämään maksutaseen esittämistapaa ja vaatii jäsenmaitaan raportoimaan maksutaseensa tietyn standardikaavion mukaisesti.

vainen paitsi laativan maan omista erityisoloista myös kulloinkin analysoitavan ongelman tai ilmiön luonteesta.

Tavallinen menettely on jakaa maksutase ensin kahteen osaan, jolloin vaihtotase ilmoittaa tavaroiden, palvelusten, tuotannontekijäkorvausten ja vastikkeettomien tulonsiirtojen virrat ja pääomatase ulkomaisten saamisten ja velkojen muutokset. Sekä vaihto- että pääomataseen liiketoimia voidaan tietysti ryhmitellä edelleen ja muodostaa näin erilaisia alataseita. Esim. Suomessa julkaistavassa maksutaseessa vaihtotaseen keskeisiä alataseita ovat kauppatase, palvelustase sekä nämä yhdistämällä saatu tavara- ja palvelustase (ks. taulukko 1, s. 12). Pääomataseessa yleisimpiä alataseita ovat pitkäaikaisen pääoman tase, lyhytaikaisen pääoman tase ja keskuspankin valuuttavarannon muutos.

Maksutaseasetelmassa voidaan myös esittää yhdistelmätaaseita. Vaihtotase ja pitkäaikaisen pääoman tase yhdistämällä saadaan perustase. Yleistase taas laskeetaan perustaseen ja lyhytaikaisen pääoman taseen summaksi.

Kuten edellä mainittiin, maksutase on kokonaisuutena aina tasapainossa laadinnassa noudatettavan kahdenkertaisen kirjanpidon periaatteen ansiosta.³ Sen sijaan eri osataseet saattavat olla - ja yleensä ovatkin - epätasapainossa (so. credit- ja debet-kirjausten summa poikkeaa nolasta). Kun siis puhutaan maksutaseen ylitai alijäämästä, tarkoitetaan aina tietyn osataseen ylitai alijäämää. Tätä osataseen jäämää vastaa

³Koska käytännön tilastoinnissa ei päästä täyteen virheettömyyteen, tilaston täsmäämiseksi on lisättävä korjaustermi "virheelliset ja tunnistamattomat erät".

tällöin aina vastakkaismerkkisenä muiden osataseiden yhteenlaskettu jäämä.

Talouspolitiikan kannalta osataseiden tasapainolla on erityistä merkitystä silloin, kun talouden ns. ulkoisen tasapainon turvaaminen asetetaan talouspolitiikan yhdeksi tavoitteeksi. Ulkoisen tasapainon puutteen voidaan toisaalta myös ajatella rajoittavan talouspolitiikan muiden tavoitteiden toteuttamista.

Osataseista esim. vaihtotaseen alijäämä merkitsee talouden ulkomaisen nettovelan kasvua. Perustaseen alijäämä merkitsee puolestaan lyhytaikaisen nettovelan kasvua. Yleistaseen alijäämä ilmentää keskuspankin valuuttavarannon vähentymistä.

2.4 Maksutase ja kansantalouden tilinpito

Kansainvälisen valuuttarahaston suositusten mukaiselle maksutaseelle vaihtoehtoisena tapana kuvata maan ulkomaisten taloussuhteiden kehitystä voidaan pitää kansantalouden tilinpidon (SNA; United Nations 1968) ulkomaisten taloustoimien tiliä. Tämä tili on yksi kansantalouden neljästä ns. sulautetusta tilistä. Tilin perusidentiteetti on seuraava:

$$X + Y^f + Y^s = M - K^s - L,$$

jossa

X = tavaroiden ja palvelusten vienti,
 Y^f = tuotannontekijätulot ulkomailta (netto),
 Y^s = tulonsiirrot ulkomailta (netto),
 M = tavaroiden ja palvelusten tuonti,
 K^s = pääomansiirrot ulkomailta (netto) ja
 L = nettoluotonotto ulkomailta (= netto-
 luotonanto ulkomaille vastakkaismerkki-
 senä).

Ulkomaisten taloustoimien tilin ja IMF:n suositusten mukaisen maksutaseen laadinnan pohjana olevat peruskäsitteet ja -määritelmät eivät nykyisin eroa kovinkaan paljon toisistaan.⁴ Molemmissa käsitellään periaatteessa samoja kotimaassa asuvia talousyksiköitä ja kuvataan näiden samoja ulkomaisia liiketoimia. Myös arvostus- ja ajoitusssäännöt ovat yhteneväiset. Näiltä osin SNA ja maksutase ovat yhtäpitäviä, ja maksutase voidaan nähdä SNA:n muodostaman taloudellisten ilmiöiden laajan kuvausjärjestelmän yhtenä osana.

Käytännön tilastoinnin kannalta ovat sen sijaan merkittäviä joidenkin tilastoitavien erien luokittelue-
 rot. Näihin palataan tarkemmin Suomen maksutasetilas-
 toinnin esittelyn yhteydessä.

⁴Ks. maksutasekäsikirja, s. 16 - 18.

3 YLEISKATSAUS SUOMEN MAKSUTASETILASTOINTIIN

3.1 Suomen Pankin julkaiseman maksutaseen tilastoinnista ja esitysmuodosta pääpiirteittäin

Suomen maksutasetilastot laaditaan nykyisin Suomen Pankin kansantalouden osastolla. Laadinta tapahtuu keräämällä erilaisista tilastolähteistä saatavaa tietoa sekä muokkaamalla ja yhdistämällä tiedot maksutaseen vaatimaan muotoon.

Suomen Pankki julkaisee maksutaseluvut erityisessä tilastotiedotteessa, joka ilmestyy neljännesvuosittain. Samat luvut löytyvät hieman tiivistetyssä muodossa myös julkaisusta "Bank of Finland Monthly Bulletin". Tilastokeskus on lisäksi julkaissut KT-sarjassa vuosittain oman tilastotiedotuksensa maksutaseesta, mutta tiedot sitä varten on toimitettu Suomen Pankista (tätä tilastotiedotusta on ryhdytty julkaisemaan muutaman vuoden tauon jälkeen uudelleen laajennetussa muodossa syksyllä 1984).

Taulukossa 1 (s. 12) esitetään Suomen Pankin tilastotiedotteen mukainen maksutaseasetelma ja lopulliset luvut vuodelta 1981.⁵ Taulukkoa on tarkoitus käyttää koko tulevan esityksen pohjana siten, että asetelman jokaisen ryhmän sisältö käsitellään erikseen ja selvitetään, miten ko. maksutaselukuun päästään. Lisätaulukkoja käytetään apuna silloin, kun niiden laatiminen on mielekästä. Esitys jakautuu asetelman ylä- ja alaosaan vastaavasti vaihtotaseeseen ja pääomataseeseen.

⁵Luvut poikkeavat jonkin verran esim. 26.1.1984 julkaisun tiedotteen mukaisista luvuista, koska taulukkoa 1 laadittaessa on otettu huomioon joidenkin tilastoitavien erien tietosisällön korjaukset, joita suoritettiin Tilastokeskuksessa vuoden 1984 alkupuolella kansantalouden tilinpidon tasotarkistuksiin liittyen.

TAULUKKO 1 SUOMEN MAKSUTASE V. 1981, milj. markkaa
(Suomen Pankin julkaiseman tiedotteen mukaisena)

	Tulot	Menot	Netto
Tavarakauppa (vienti fob, tuonti cif)	60308	61269	-961
Tavarakaupan korjauserät	-65	434	-499
Kauppatase	60243	61703	-1460
Kuljetus (cif)	5343	2255	3088
Matkustus	3064	2659	405
Muut palvelukset	4671	3622	1049
Palvelustase	13078	8536	4542
TAVARA- JA PALVELUSTASE	73321	70239	3082
Pääomankorvaukset	2599	7022	-4423
Tulonsiirrot	389	887	-498
Muut	1958	1851	107
A. VAIHTOTASE	78267	79999	-1733
	Saamisten muutos	Velkojen muutos	Netto
Pitkäaikaiset rahoituslainat ja toimitusluotot: ¹ nostot	-1606	8312	6706
kuoletukset	1088	-4643	-3555
Suorat sijoitukset	-612	75	-537
Muu pitkäaikainen pääoma	-354	65	-289
B. PITKÄAIKAISEN PÄÄOMAN TASE	-1484	3809	2325
PERUSTASE (A+B)			593
Tuontiennakot ja -velat			-148
Vientisaamiset ja -ennakot	-1355	2078	723
Valuuttapankkien lyhytaikainen pääoma			-421
Muu lyhytaikainen pääoma			66
Virheelliset ja tunnistamattomat erät			859
C. LYHYTAIKAISEN PÄÄOMAN TASE			1079
D. OSOITETUT ERITYISET NOSTO-OIKEUDET			131
YLEISTASE (A+B+C+D)			1803
Suomen Pankin valuuttavarannon muutos			-1803

Saamiset: lisäys -, vähennys + Velat: lisäys +, vähennys -

1 Saamisissa ainoastaan vientiluotot

Laskentamenetelmät ja tilastotiedot koskevat ainoastaan vuosiaineistoa. Neljännesvuosi-, kuukausi- sekä 10-päiväseurannan tietojen laadinnan ongelmat jäävät siten suurimmalta osin esityksen ulkopuolelle.

Alueellisen (so. maittaisen) maksutaseen laadinta on myös jätetty syrjään. Näin ollen esim. vaihdettavien ja sidottujen valuuttojen välisen jakauman määrittämistä ei käsitellä.

Maksutaseen perusaineisto kerätään pääosin Suomen Pankin osastojen ja valtionhallinnon virastojen laatimista tilastoista. Kulloinkin käytettävä tietolähde mainitaan aina yksittäistä erää käsiteltäessä. Tässä yhteydessä todetaan vain tärkeimmät lähteet, joita ovat tullihallitukselta, Tilastokeskukselta, merenkulkuhallitukselta ja ulkoasiainministeriöltä saatavat tilastot, pankkien tasetilasto sekä erityisesti Suomen Pankin lupaan perustuvien ulkomaisten pääomanliikkeiden tilastot ja Suomen Pankin valuuttatilasto (YVT).⁶

Maksutaseen laadinta perustuu merkittävältä osin valuuttatilaston käyttöön. Valuuttatilaston pohjana ovat Suomen valuuttamääräykset ja niihin liittyvät ohjeet. Lyhyesti sanottuna valuuttatilastoon kirjataan kaikkien ns. valuuttapankkien välittämät ulkomaiset maksut. Tarkempi kuvaus valuuttatilastosta löytyy esim. Suomen Pankin maksutasetyöryhmän väliraportista (1984, s. 3 - 4).

⁶Täsmällisesti ilmaistuna valuuttatilastolla tarkoitetaan Suomen Pankin yhtenäistetyn valuutantarkkailu- ja tilastosovelluksen (YVT) tietokannoista saatavia tilastoja. Valuuttatilaston erittelyajot suoritetaan Suomen Pankin tietojenkäsittelyosastolla.

3.2 Suomen maksutase ja kansainväliset tilastointi- suositukset

Suomessa julkaistava vaihtotase laadittiin vuoteen 1978 asti Kansainsainvälisen valuuttarahaston suositusten mukaan. Kansantalouden tilinpidon uudistuksen yhteydessä vuonna 1979 siirryttiin julkaisemaan SNA:n periaatteilla muodostettua tavara- ja palvelustasetta. Samalla korjattiin historiatiedot vuodesta 1960 lähtien. Myös taulukossa 1 esitettävät tavara- ja palvelustaseen luvut noudattavat periaatteessa SNA:ta, vaikka otsikointi poikkeaaakin SNA:ssa käytetystä.

Asetelmassa 1 (s. 15 - 16) suoritetaan SNA:n ja Suomen maksutaseen pääryhmien otsikoiden vertailu koko vaihtotaseen tulojen ja menojen osalta. Asetelmaan on merkitty SNA:ssa käytettävän otsikon kohdalle vastaava maksutasetiedotteessa esiintyvä pääryhmä tai tiettyyn pääryhmään sisältyvä alaryhmä (-ryhmät).⁷ Lisäksi on huomattava, että SNA:ssa jätetään vaihtotaseen varsin naisten tulojen ja menojen ulkopuolelle tietyt vastikkeettomiksi pääomansiirroiksi katsottavat erät, jotka Suomen maksutaseessa sisällytetään tulonsiirtoihin.⁸ Jälkimmäinen menettely noudattaa IMF:n tilastointiperiaatteita. Laskettaessa tilinpidon nettoluotonantoa ulkomaille pääomansiirrot kuitenkin huomioidaan (vrt. s. 9 - 10).

⁷Tässä selvityksessä käytettävä alaryhmäjaottelu ja alaryhmien nimitykset eivät välttämättä ole virallisia, vaan kirjoittajan selvitystä varten laati-
mia.

⁸Suomen maksutaseessa vastikkeettomat pääomansiirrot ulkomaille käsittävät lähinnä Suomen valtion avustukset yhteispohjoismaisiin rakennushankkeisiin sekä anteeksi-
annetut kehitysluotot. Vastikkeettomat pääomansiirrot ulkomailta ovat sisältäneet Suomen valtion osittain anteeksisaamat lainat (Ruotsilta).

ASETELMA 1
KANSANTALouden TILINPIDON (SNA) JA SUOMEN MAKSUTASETILASTON
OTSIKOIDEN VASTAAVUUS VAIHTOTASEEN TULOJEN JA MENOJEN OSALTA

Asetelmaan on merkitty SNA:ssa käytettävän otsikon kohdalle vastaava Suomen Pankin julkaiseman maksutasetiedotteen (taulukko 1) pääryhmä tai tiettyyn pääryhmään sisältyvä alaryhmä. Vastaavuus on osoitettu ↔ -merkillä.

VAIHTOTASEEN TULOT

KANSANTALouden TILINPITO

SUOMEN MAKSUTASETILASTO

1) TAVAROIDEN JA PALVELUSTEN VIENTI
MARKKINAHYÖDYKKEIDEN VIENTI

TAVAROIDEN VIENTI FOB
KULJETUS JA TIETOLIIKENNE
VAKUUTUSPALVELUKSET

ULKOMAISTEN EDUSTUSTOJEN
JA KV.JÄRJESTÖJEN SUORAT
OSTOT SUOMESTA
MUUT MARKKINAHYÖDYKKEET

ULKOMAISTEN KOTITALOUKSIEN
SUORAT OSTOT SUOMESTA

↔ VIENTI FOB JA VIENNIN KORJAUSERÄT
↔ KULJETUSTULOT CIF
↔ VAKUUTUSPALVELUSTULOT ryhmästä
MUUT PALVELUSTULOT
↔ EDUSTUSTULOT ryhmästä
MUUT PALVELUSTULOT
↔ SEKALAISET PALVELUSTULOT
ryhmästä MUUT PALVELUSTULOT
↔ MATKUSTUSTULOT

2) PALKAT JA TYÖNANTAJAIN SOSIAALIVAKUUTUSMAKSUT ULKOMAILTA

↔ Palkat ja sotu-maksut ryhmästä
MUUT

3) OMAISUUS- JA YRITTÄJÄTULOT
ULKOMAILTA

↔ PÄÄMANKORVAUSTULOT sekä tekijän-
palkkiot ja royaltyt ulkomailta
ryhmästä MUUT

4) MUUT TULONSIIRROT ULKOMAILTA
TULONSIIRROT (YKSIT. SEKTORI)
VAKUUTUSMAKSUT, NETTO JA
VAHINGONKORVAUKSET

↔ TULONSIIRTOTULOT (pl. pääomansiirrot
↔ Vakuutusmaksut, netto ja vahingon-
korvaukset ryhmästä MUUT

VAIHTOTASEEN MENOT

KANSANTALouden TILINPITO

- 1) TAVAROIDEN JA PALVELUSTEN TUONTI
 MARKKINAHYÖDYKKEIDEN TUONTI
 TAVAROIDEN TUONTI CIF
 KULJETUS JA TIETOLIIKENNE
 VAKUUTUSPALVELUKSET

 JULKISET PÄÄOMAMENOT

 MUUT MARKKINAHYÖDYKKEET

 SUOMALAISTEN KOTITALOUKSIEN
 SUORAT OSTOT ULKOMAILTA
 JULKISEN SEKTORIN SUORAT
 OSTOT ULKOMAILTA
- 2) PALKAT JA TYÖNANTAJAIN SOSI-
 AALIVAKUUTUSMAKSUT ULKOMAILLE
- 3) OMAISUUS- JA YRITTÄJÄTULOT
 ULKOMAILLE
- 4) MUUT TULONSIIRROT ULKOMAILLE
 TULONSIIRROT (YKSIT. JA JULK.)
 VAKUUTUSMAKSUT, NETTO JA
 VAHINGONKORVAUKSET

SUOMEN MAKSUTASETILASTO

- ↔ TUONTI CIF JA TUONNIN KORJAUSERÄT
- ↔ KULJETUSMENOT CIF
- ↔ VAKUUTUSPALVELUSMENOT ryhmästä
 MUUT PALVELUSMENOT
- ↔ Julkiset pääomamenot alaryhmästä
 EDUSTUSMENOT
- ↔ SEKALAISET PALVELUSMENOT ryhmästä
 MUUT PALVELUSMENOT
- ↔ MATKUSTUSMENOT
- ↔ EDUSTUSMENOT (pl. julkiset pääoma-
 menot) ryhmästä MUUT PALVELUSMENOT
- ↔ Palkat ja sotu-maksut ryhmästä
 MUUT
- ↔ PÄÄMANKORVAUSEMENOT sekä tekijän-
 palkkiot ja royaltit ulkomaille
 ryhmästä MUUT
- ↔ TULONSIIRTOMENOT (pl. pääomansiirrot
- ↔ Vakuutusmaksut, netto ja vahingon-
 korvaukset ryhmästä MUUT

Maksutase laaditaan Suomessa edelleen myös IMF:n suosituksia noudattaen lähinnä kansainvälisen tilastoyhteistyön vaatimusten täyttämiseksi. Nämä maksutaseraportit lähetetään sekä IMF:lle että OECD:lle. Suomessa julkaistavan maksutaseen ja IMF:n raportin välisissä eroavuuksissa on kyse tiettyjen tilastoitavien erien luokittelusta maksutaseessa esitettäviin pääryhmiin.⁹

Vaihtotaseen osalta suurimpia eroavuuksia on koottu asetelmaan 2 (s. 18). Asetelmaan 2 kerättyjen eroavuuksien lisäksi on muistettava, että tavarakauppa ja siten kuljetustulot ja -menot tilastoidaan IMF-raporttiin ja Suomen maksutaseeseen eri tavoin (tuonnin fob- vs. cif-pohjainen kirjaus).

Pääomataseesta todettakoon, että maksutasetiedotteen esitystapa noudattaa Suomen Pankin omaksumaa käytäntöä. Tiedotteen ja IMF:n raportin ryhmitykset poikkeavat toisistaan niin huomattavasti, että vertailua ei ole tässä katsottu tarkoituksenmukaiseksi.

⁹IMF:n raportin mukaista Suomen vaihto- ja pääomataseen erien ryhmittelyä ei tässä esityksessä tuoda eksplisiittisesti esille, mutta ryhmitys löytyy esim. IMF:n julkaisusta "Balance of Payments Yearbook".

ASETELMA 2
 IMF:N MAKSUTASEEN JA SUOMEN MAKSUTASETILASTON EROAVUUKSIA
 VAIHTOTASEEN LUOKITUSTEN OSALTA

<u>TILASTOITAVA</u> <u>ERA</u>	RYHMÄ, JOHON ERÄ ON TILASTOITU:	
	<u>IMF:N</u> <u>MAKSUTASEESSA</u>	<u>SUOMEN</u> <u>MAKSUTASEESSA</u>
Tavaralahjat	TAVARAKAUPAN KORJAUSERÄT (vastaerä TULONSIIRROISSA)	MUUT PALVELUKSET (vastaerä TULONSIIRROISSA)
Laivojen ja lento- koneiden polttoaineet	MUU KULJETUS	TAVARAKAUPAN KOR- JAUSERÄT
Laivojen ja lento- koneiden korjaukset	MUU KULJETUS	MUUT PALVELUKSET
Tietoliikenne	MUUT PALVELUKSET JA TUOTANNON- TEKIJÄTULOT	MUU KULJETUS
Edustustojen henkilö- kunnan kulutus	MUUT JULKISET PALVELUKSET JA TUOTANNONTEKIJÄ- TULOT	MATKUSTUS
Edustustojen palkat ja sotu-maksut	MUUT JULKISET PALVELUKSET JA TUOTANNONTEKIJÄ- TULOT	MUUT VAIHTOTASEEN ERÄT
Yksityiset palkat ja sotu-maksut	TYÖTULOT (Labour income)	MUUT
Tekijänpalkkiot ja royalityt	OMAISSUUSTULOT (Property income)	MUUT
Vakuutusmaksut, netto ja vahingonkorvaukset	-	MUUT

4 VAIHTOTASE

4.1 Tavarakauppa ja tavarakaupan korjauserät

4.1.1 Yleistä

Seuraavassa käsitellään ensin lyhyesti tavarakaupan tilastointiin liittyviä yleisiä ongelmia maksutasekäsikirjaan nojautuen, minkä jälkeen tarkastellaan tullihallituksen julkaisemien ulkomaankauppatilastojen sisältöä. Lopuksi käydään läpi ulkomaankauppatilastojen lukuihin Suomen maksutasetta varten tehtävät korjaukset.

Maksutaseen tavarakauppaa koskevat luvut ilmoittavat yleisesti sanottuna niiden tilastointiperiodilla maasta vietyjen ja maahan tuotujen tavaroiden arvon, joihin liittyy kotimaassa asuvan ja ulkomailla asuvan välinen omistuksen vaihdos. Tavaroiden arvona on käytettävä niiden markkina-arvoa.

Omistuksen vaihdos tulkitaan maksutasekäsikirjassa seuraavasti. Vientitavarat muuttavat omistusta, kun viejä lakkaa pitämästä niitä reaaliavarallisuutena kirjanpidossaan ja muuttaa vastaavasti rahoituseriään. Tuontitavaroiden katsotaan muuttavan omistusta, kun tuoja lisää ne reaaliavarallisuudeksi kirjanpitoonsa ja muuttaa vastaavasti rahoituseriään. Tällä tavalla varmistetaan teoriassa yhtäältä maksutasetta laativan maan tavarakaupan ja pääomatilien välinen yhtäpitävyys sekä toisaalta viejä- ja tuojamaan tilastoimien tavarakaupan erien keskinäinen yhtäpitävyys.

Omistuksen vaihdosta koskevaan periaatteeseen on olemassa joitakin poikkeuksia. Monikansallisen yrityksen eri maissa toimivien yksiköiden välinen tavaroiden

vaihto olisi tilastoitava ikään kuin omistus vaihtuisi. Näin tulisi menetellä riippumatta siitä, katsotaanko kyseisen yrityksen eri maissa toimivat osat oikeudellisessa mielessä samaksi yrityskokonaisuudeksi vai ei.

Toisena poikkeuksena on mainittava luonteeltaan pitkäaikainen rahoitusleasing (financial leasing). Maksutasekirja suosittelee ns. peukalosääntönä, että jos vuokramaksut todennäköisesti kattavat vähintään kolme neljäsosaa tavaran arvosta ja kuljetuskustannuksista, kyseessä on rahoitusleasing. Tällöin tavaran markkina-arvo tulisi kirjata tavarakauppaan ja vastaerä merkitä pääomataseeseen pitkäaikaiseksi velaksi, jota lyhennetään vuokramaksujen yhteydessä.

Edellisissä tapauksissa omistuksen ajateltiin vaihtuvan, vaikka asiallisesti vaihdosta ei tapahdukaan. Viimeisenä poikkeuksena omistussääntöön voidaan esittää tavallaan päinvastainen tilanne, jossa tietyn maan asukas hankkii omistukseensa tavaroita toisesta maasta ja joko palauttaa ne takaisin sikäläiseen omistukseen tai välittää ne edelleen johonkin kolmanteen maahan ilman, että tavarat ylittävät ko. tilapäisen omistajan kotimaan rajan (tulli- tai kansallisen rajan). Mikäli tavarat hankitaan ja palautetaan/välitetään samalla tilastointiperiodilla, tavaroita ei pitäisi rekisteröidä tavarakauppaan tilapäisen omistajan kotimaan laatimassa maksutaseessa. Jos on kyse eri periodeista, tavaroiden arvo olisi otettava mukaan tuontiin hankintaperiodilla, mutta tuonnista olisi vähennettävä vastaavan suuruinen erä palautus/välitysperiodilla. Tavaroihin mahdollisesti syntynyt arvonnisäys tulisi tilastoida palveluseriin.

Jalostettaviksi tai korjattaviksi ulkomaille vietävät tai ulkomailta tuotavat tavarat, jotka siis ylittävät

maksutasetta laativan maan rajan, mutta joihin ei kuitenkaan liity omistuksen vaihdosta, eivät kuulu tavara-kauppaan. Samoin maasta viedyt tai maahan tuodut tavarat, jotka palautetaan myyjälle esim. myyntisopimuksen peruunnuttua, on jätettävä tavarakaupan ulkopuolelle, koska omistus ei vaihdu.

Omistussäännön ohella toisena keskeisenä periaatteena tavarakauppaa tilastoitaessa on, että tavaroiden arvon perusteena pitäisi käyttää sopimushetken markkinahintaa. Itse markkinahinnan käsitteeseen ei tässä ole tarkoitus syvällisesti paneutua, vaan seuraavassa esitetään vain lyhyesti karkea määritelmä: tavarankorkeus hinta on hinta, jonka toisistaan riippumattomat ja kauppaan vapaaehtoisesti halukkaat ostaja ja myyjä sopivat tavaralle.¹⁰ Ongelmakohtana käytännön kannalta ovat jälleen monikansalliset yritykset, joiden eri maissa toimivien osien välinen kauppa olisi mainitun periaatteen mukaan myös saatava tilastoiduksi markkinarvoisena.

Tavaroiden arvostukseen liittyy vielä kysymys niiden fyysisestä arvostuspaikasta. Mahdollisina arvostuspaikkoina voidaan mainita esim. tavarankorkeus luovutuspaikka ostajalle, tuottajan toimipaikka, vievän maan tulliraja tai tuovan maan tulliraja. Näistä maksutasekäsikirja suosittaa sekä viennille että tuonnille fob-arvostusta vievän maan tullirajalla, jolloin tavarankorkeus sisältää kuljetus- ja vakuutuskustannukset vientimaan tullirajalle asti.¹¹ Fob-arvosta päästään cif-arvoon lisäämällä kansainvälisessä liikenteessä syntyvät kuljetus- ja

¹⁰ Markkinahinnan määritelmää käsitellään tarkemmin maksutasekäsikirjassa s. 26.

¹¹ Sovellettaessa sääntöä käytäntöön ajatellaan, että tullivarastossa toimivat yritykset sekä vapaa-alueet ovat kontrolloivan maan tullirajan sisäpuolella.

vakuutuskustannukset tuovan maan tullirajalle saakka. Nämä kuljetus- ja vakuutuskustannukset olisi luokiteltava palveluksiksi.

Jos vienti ja tuonti arvostetaan eri perustein siten, että vienti on fob- mutta tuonti cif-pohjainen, kauppataaseeseen syntyy alijäämää lisäävä (tai ylijäämää supistava) virhe. Maksutasetta laadittaessa tämä virhe pyritään yleensä kuitenkin kompensoimaan kuljetustaseessa, johon muodostetaan yhtä suuri vastakkaissuuntainen korjauserä. Yhdistettyyn tavara- ja palvelustaseeseen tuonnin cif-arvostuksella ei siten ole vaikutusta. Maksutase antaa tällöin kuitenkin jossain määrin harhaisen kuvan eroteltaessa tavara- ja palveluskauppaa omiksi ryhmikseen.

4.1.2 Tullihallituksen ulkomaankauppatilastoista

Tavaraviennin ja -tuonnin lähteenä käytetään Suomen maksutaseessa tullihallituksen laatimia ulkomaankauppatilastoja (taulukko 2). Kuukausi- ja vuositilastot julkaistaan Suomen virallisen tilaston julkaisusarjassa SVT 1A (ulkomaankauppa). Tilastojen laadintaperiaatteet selostetaan yksityiskohtaisesti ulkomaankaupan vuosijulkaisuissa. Seuraavassa esitetään suppea yhteenveto näistä periaatteista.

Ulkomaankaupan tilastoinnissa pyritään noudattamaan Yhdistyneiden Kansakuntien antamia tilastointisuosituksia.¹² Näiden mukaan tuonti on arvostettava cif-pohjaisena tuovan maan rajalla ja vienti fob-pohjaisena vievän maan rajalla. Menettely on SNA:n mukainen, mutta poikkeaa IMF:n suosituksesta. Edellä todetun mukaisesti menettely johtaa siihen, että tullihallituksen tilastot korostavat kauppataseen alijäämää (supistavat ylijäämää).

¹²Ks. United Nations (1970).

TAULUKKO 2 TAVARAKAUPPA JA TAVARAKAUPAN KORJAUSERÄT
SUOMEN MAKSUTASEESSA V. 1981, milj. markkaa

	Mmk
TAVAROIDEN VIENTI (fob) (Tulli)	60308
<hr/>	
TAVARAKAUPAN KORJAUSERÄT (VIENTI):	
Laivojen ja lentokoneiden polttoaineet	78
Pientullaukset	44
Viennin kurssikorjaus	180
- Vientiin sisältyneet ahtauskustannukset	-350
- Vuokratavarat, lyhyt vuokra-aika	-17
<hr/>	
KORJAUSERÄT YHTEENSÄ	-65
<hr/>	
KAUPPATASEEN TULOT	60243
<hr/>	
TAVAROIDEN TUONTI (cif) (Tulli)	61269
<hr/>	
TAVARAKAUPAN KORJAUSERÄT (TUONTI):	
Laivojen ja lentokoneiden polttoaineet	495
Pientullaukset	45
Tuonnin kurssikorjaus	-165
Salakuljetus ja merimiesten suorittama tavaroiden veroton maahantuonti	59
Öljynjalostus	0
- Vuokratavarat, lyhyt vuokra-aika	0
<hr/>	
KORJAUSERÄT YHTEENSÄ	434
<hr/>	
KAUPPATASEEN MENOT	61703

Tavaroiden tilastoonoton ajankohdalle on kaksi vaihtoehtoista periaatetta: yleiskauppaperiaate ja erikoiskauppaperiaate. Yleiskauppaperiaatteen mukaan tavarat otetaan tilastoon silloin, kun ne ylittävät kansallisen rajan. Erikoiskauppaperiaatteen mukaan taas tavarat tilastoidaan, kun niiden tullaus suoritetaan.

Suomalainen käytäntö on aikaisempina vuosina noudattanut lähinnä erikoiskauppaperiaatetta, mutta on vähitellen lähentynyt yleiskauppaperiaatetta. Hieman pelkistään ilmaistuna tuonniksi kirjataan nykyisin välittömästi kaikki ne tavarat, jotka on joko laskettu ns. vapaaseen liikkeeseen tai pantu yksityiseen tai yleiseen tullivarastoon. Sen sijaan vapaa-alueen kautta tulevat tavarat tilastoidaan vasta sieltä otettaessa. Vienniksi kirjataan tavarat, jotka on viety vapaasta liikkeestä ja yksityisestä tai yleisestä tullivarastosta sekä vapaa-alueelta.

Tullihallituksen tilastojen perusaineistona ovat suurimmaksi osaksi piiritullikamarien keräämät vienti- ja tuontiasiakirjat. Osa ulkomaankauppaa harjoittavista yrityksistä lähettää tosin tullaustietonsa magneettinauhoilla suoraan tullihallitukseen. Vientitavara tullaan seitsemän päivän kuluessa vientipäivästä ja tuontitavara viidentoista päivän kuluessa tuontipäivästä. Kuukausitilastojen kannalta nämä aikaviiveet merkitsevät sitä, että osa tietyn kuukauden viennistä ja tuonnista siirtyy aina seuraavan kuukauden aineistoon. Käytännössä kuukausitilastoihin tulevat mukaan ne ko. kuukauden aikana viedyt ja tuodut tavarat, joiden tulliselvitys on suoritettu ja joiden tiedot on lisäksi saatu tallennetuiksi tietokonekäsittelyä varten seuraavan kuukauden kymmenenteen päivään mennessä.

Erityisistä tavararyhmistä mainittakoon, että maahan väliaikaisesti tuotavat ja täällä ns. palkkatyönä edelleen jalostettavat tavarat tilastoidaan täydestä arvostaan sekä tuotaessa että takaisin palautettaessa. Samoin menetellään ulkomaille jalostettaviksi vietävien tavaroiden suhteen. Vuokratavarat (sekä pitkällä että lyhyellä vuokra-ajalla) otetaan myös mukaan. Ns. ei-monetaarinen kulta on sisällytetty tilastoon normaalina kauppatavarana vuodesta 1979 lähtien.

Ulkomaankauppatilastoihin eivät sisälly korjattaviksi vietävät tai tuotavat tavarat (korjauspalvelut tilastoidaan maksutaseessa muiden palvelusten ryhmään). Tilastoissa eivät myöskään näy tilapäisesti maahan tuodut tai maasta vietyt tavarat (kuten esim. näyttely- ja messutavarat). Samoin mm. seuraavat erät jäävät ulkopuolelle: kansainvälisiltä vesiltä pyydystetyt kalat, muuttotavarat (ml. lähetystöjen virkailijoiden ja YK:n rauhanturvajoukkojen), yksityiset tavaralahjat, verovapaa rajakauppa¹³, polttoaineet ja muona ulkomaanliikenteessä olevaa kulkuneuvoa varten, kauttakulikutavarat sekä vähäarvoinen tuonti ja vienti (alle 1 000 markan lähetykset tavaranhaltijan valitseman erikoismenettelyn mukaisesti eli ns. pientullaukset).

4.1.3 Tavarakaupan korjauserät

Tavarakaupan korjauserillä tarkoitetaan ulkomaankauppatilastojen lukuihin maksutaseen vaatimuksesta suoritettavia korjauksia (taulukko 2). Lukujen korjaukset voidaan jakaa neljään ryhmään: kattavuus-, arvostus-, ajoitus- ja luokittelukorjaukset.

¹³Kuitenkin Neuvostoliiton kanssa käytävä rajakauppa tulee mukaan ulkomaankauppatilastoihin.

4.1.3.1 Kattavuuskorjaukset

Kattavuuskorjaukset liittyvät periaatteessa seuraavaan kahteen seikkaan. Tavarat saattavat vaihtaa omistusta (tai niiden saatetaan katsoa vaihtavan omistusta) ilman, että tämä tulisi esiin käytettävässä tavarakaupan lähdeaineistossa. Toisaalta aineistoon voi sisältyä myös sellaisia tavaroita, joiden omistus ei vaihdu. Suomessa tehdään tavarakauppaan nykyisin seuraavat kattavuuskorjaukset:

- 1 Sekä tulo- että menopuolelle lisätään pientullaukset. Tiedot kerää tullihallitus.

- 2 Pelkästään menopuolelle lisätään arviot salakuljetetuista tavaroista ja ulkomaanliikenteessä olevien kulkuneuvojen henkilökunnan (lähinnä merimiesten) suorittamasta verotomasta tavaroiden tuonnista. Tullihallituksen tekemät arviot saadaan Tilastokeskuksen kautta.

- 3 Sekä tulo- että menopuolella vähennetään vuokratavarat, joilla on lyhyt vuokra-aika. Luvut saadaan tullihallitukselta.

- 4 Viennistä vähennetään Suomesta vietyjen ns. palkkatyönä jalostettujen öljytuotteiden arvo. Vastaavasti tuonnista vähennetään palkkatyöjalostusta varten tänne tuodun raaka-öljyn arvo. Maksutaseessa näytetään ainoastaan näiden nettovaikutus, joka sijoitetaan tuonnin korjauseriin. Tiedot korjauserän laskemista varten antaa tullihallitus (erän tilastointi on aloitettu vasta vuodesta 1983 lähtien).

- 5 IMF:n suositusten mukaisessa maksutaseessa vientiin lisättäisiin vielä Suomesta ulkomaille annetut yksityiset tavaralahjat ja tuontiin Suomeen saadut tavaralahjat (eivät näy taulukossa 2). SNA:n mukaan erät kuuluvat muiden palvelusten ryhmään. Lähde on sama kuin edellisissä.

4.1.3.2 Arvostuskorjaukset

Arvostuskorjauksia tarvitaan sen vuoksi, että lähdeaineistossa tavaran arvo saattaa poiketa sopimushetken markkina-arvosta. Kuten edellä on todettu, ongelmana on erityisesti monikansallisten yritysten eri maissa toimivien osien välinen kauppa, joka olisi myös kirjattava markkina-arvoisena. Käytännössä kyseisen kaupan korjaaminen markkina-arvoiseksi on kuitenkin melko vaikeaa.

Suomessa suoritettavien arvostuskorjausten pääasiallinen tarve on sen sijaan määrätynyt toisesta lähtökohdasta. Maksutaseessa sekä viennin että tuonnin arvo on nimittäin muunnettava kotimaan rahaksi samalla valuuttakurssilla, jona tulee käyttää kaupantekohetken ostojen ja myyntikurssien keskiarvoa kullekin valuutalle. Ulkomaankauppatilastossa esiintyvä tuontitavaroiden markkina-arvo on kuitenkin laskettu käyttämällä tullausta edeltäneen kalenterikuukauden viimeistä Suomen Pankin noteeraamaa myyntikurssia. Vientitavaroiden markkina-arvo on laskettu käyttämällä vastaavaa ostokurssia. Arvostuskorjaus suoritetaan kansantalouden osastolla viennin ja tuonnin kuukausittaisen valuuttajakauman sekä vastaavan kuukauden keskimääräisten ostojen ja myyntikurssitietojen avulla.

4.1.3.3 Ajoituskorjaukset

Ajoituskorjaukset liittyvät tavarakaupan kirjaamisajan-kohtaan. Ulkomaankauppaa kuvaavissa tilastoissa viennin ja tuonnin ajoitusperusteena on yleensä ajankohta, jolloin tavarat ylittävät tulli- tai kansallisen rajan. Maksutase vaatisi ajoitusperusteeksi omistuksen vaihdoksen tapahtumahetkeä. Rajan ylitys ja omistuksen vaihdos eivät välttämättä tapahdu yhtä aikaa, vaikkakin kyseessä olevat tavarat ovat suurelta osin samoja. Myöskään maksun suorittamisajankohta ja omistuksen vaihdos eivät tavallisesti satu samaan aikaan.¹⁴ Suomessa ei kuitenkaan suoriteta omistuksen vaihdon edellyttämiä ajoituskorjauksia tietojen hankalan saatavuuden takia.

4.1.3.4 Luokittelukorjaukset

Luokittelukorjauksissa on kyse siitä, että tavarakaupan lähdeaineiston lukuihin sisällytetään mahdollisesti joitakin liiketoimia, jotka eivät saisi kuulua mukaan maksutaseen tavarakauppaan (vaan johonkin muuhun vaihdotaseen ryhmään). Toisaalta lähdeaineistossa on voitu luokitella tavarakaupan ulkopuolelle eriä, joiden kuitenkin pitäisi sisältyä maksutaseen tavarakauppaan. Tavarakaupan luokittelukorjauksina voidaan Suomen maksutaseessa pitää seuraavia eriä:

- 1 Vientituloihin lisätään ulkomaisten laivojen ja lentokoneiden polttoaineostot Suomesta (ns. bunkkeritulot). Vastaavasti menoihin lisätään

¹⁴Omistuksen vaihdon ja maksun suorittamisen välinen ajoitusero merkitsee toisaalta sitä, että syntyy kauppaluottoja. Nämä tulevat esiin maksutaseen pääomavirroissa.

meri- ja lentokuljetuksista (maakuljetuksista ei saada kustannustietoja). Vuoden 1981 kuljetus- ja vakuutuskustannustilaston perusteella on lisäksi tarkistettu em. vakioosuutta vuosille 1975 - 80.

Ulkomaankauppatilastojen lukuihin pitäisi vielä tehdä joitakin vähäisiä korjauksia, joita ei toistaiseksi ole kuitenkaan suoritettu. IMF:n suositusten mukaan esim. jalostusta varten ulkomaille lähetettyjä tai ulkomailta tuotuja tavaroita ei saisi sisältyä tavarakauppaan (jalostuskorjaus on tosin tarkoitus ottaa käyttöön myös muille tavarakauppaan sisältyville erille kuin jalostusöljylle keväällä 1985). SNA:n mukaan monikansallisten yhtiöiden tapauksessa emo- ja tytäryhtiöiden välisestä tavarakaupasta tulisi vähentää erät, joissa ei muodollisesti tapahdu omistuksen vaihtoa. Tilapäisen omistuksen (vrt. s. 20) edellyttämiä tarkistuksia ei pystytä suorittamaan.

4.2 Kuljetus

4.2.1 Yleistä

Maksutaseen kuljetuserä voidaan käsitteellisesti jakaa tavaroiden kuljetukseen ja muuhun kuljetukseen. Tällöin tavaroiden kuljetus sisältää lähinnä tavarakauppaan liittyvät rahti-, vakuutus- ja muut mahdolliset jakelupalvelukset. Muun kuljetuksen erä sisältää kuljetustoimintaan katsottavat, mutta tavaroiden kuljetuksen ulkopuolelle jäävät palvelukset. Tällaisia ovat mm. matkustajien kuljetus ja satamamaksut.

Kuljetuspalvelusten tilastoinnin kannalta vaikeutena on erityisesti tavaroiden kuljetukseen ja varsinaiseen

tavarakauppaan liittyvien liiketoimien erottaminen toisistaan. Rajanveto muodostuu miltei aina tietyssä mielessä keinotekoiseksi. Sisältäähän esim. fob-pohjalta tilastoitava tavarakauppa myös kuljetuspalveluksia, nimittäin tavaroiden kuljetuspalvelukset vievän maan tullirajalle saakka.

Käytännön tilastointityölle edellistä ehkä vaikeampi ongelma on seuraava. Maasta toiseen suoritettavan kuljetuksen aikana tavara saattaa olla vielä viejän omistuksessa tai jo luovutettu tuojalle. Maksutasetta laadittaessa tavarakauppaa ja kuljetusta varten saatavilla olevasta lähdeaineistosta ei tavallisesti pystytä selvittämään sitä, kuka tavaran tosiasiasa omisti kuljetuksen tapahtuessa. Tätä tietoa tarvittaisiin, jotta kyettäisiin toteamaan, onko tapahtunut kotimaassa asuvan ja ulkomailla asuvan välinen palvelusliiketoimi, sillä kyseinen kuljetuspalvelus katsotaan suoritettavan aina tavaran omistajalle.

Mainitut ongelmat on pyritty välttämään laatimalla todellisuutta voimakkaasti yksinkertaistavia tilastointimenettelyjä.¹⁵ Maksutasekäsikirjan suosittamassa menettelyssä lähtökohtana on yhtäältä se, että tavaroiden sekä vienti että tuonti tilastoidaan ensin fob-pohjalta. Toisaalta itse tavaroiden kuljetukseen mukaan otettavat erät rajoitetaan vain niihin liiketoimiin, jotka liittyvät maksutasetta laativan maan tavaravientiin ja -tuontiin vievän maan tullirajan ulkopuolella.

Maksutasekäsikirja suosittelee tilastoinnille erityisesti menettelyä, jossa vievän maan tullirajan ulkopuolella tapahtuva tavaroiden kuljetus käsitellään aina palveluksena, joka suoritetaan tuovassa maassa asuvalle. Tämä merkitsee sitä, että maksutasetta laativassa maassa a) tuloiksi kirjattaisiin kaikki vientiin

¹⁵Ks. maksutasekäsikirja, s. 89.

liittyvät kotimaisten yritysten suorittamat kuljetuspalvelukset sen jälkeen, kun tavara on siirretty kotimaan tullirajalle ja lastattu kuljetusvälineeseen sekä b) menoiksi kirjattaisiin kaikki tuontiin liittyvät ulkomaisten yritysten suorittamat kuljetuspalvelukset sen jälkeen, kun tavara on tuotu vievän maan tullirajalle ja lastattu kuljetusvälineeseen. Taustalla on ajatus, että tavaroiden kuljetuskustannusten lopullisena maksajana on tuova maa riippumatta siitä, millaiset kuljetusjärjestelyt ovat olleet kyseessä.

4.2.2 Kuljetuksen (cif) tilastointi Suomessa

Tavaroiden tuonnin cif-arvostuksen vuoksi Suomen maksutaseen kuljetustase tilastoidaan (SNA:n mukaisesti) toisenlaisella menetelmällä kuin mitä äsken esitetty maksutasekäsikirjan menettely edellyttää.

Tuonnin cif-arvostusta käytettäessä hallitsevaksi eräksi muodostuu ns. merikuljetusnetto. Tähän lasketaan ensinnäkin tuloiksi kaikki suomalaisten varustamojen ulkomaisesta liikenteestä ansaitsemat tulot, siis myös suomalaisten tuojien rahtimaksut kotimaan varustamoille. Nämä suomalaisten alusten tuontirahdit sisällytetään kompensoivana eränä cif-pohjaisen kuljetustaseen tulopuolelle, koska tavaroiden tuonnin cif-arvostuksen takia vaihtotaseen menopuolta yliarvioidaan (samasta syystä kuljetustuloihin lisätään myös tuontikuljetuksista kotimaahan jäävät vakuutusmaksut).¹⁶

¹⁶Tuonnin arvo cif-perusteisena sisältää sekä suomalaisille että ulkomaisille rahtaajille ja vakuutusyhtiöille maksetut kuljetus- ja vakuutuskustannukset. Jotta tuonnin sisältämät kotimaassa asuvien väliset liiketimet eivät kasvattaisi virheellisesti vaihtotaseen alijäämää, lisätään kuljetustuloihin vastaavat erät.

Merikuljetusneton menoihin kirjataan puolestaan varustamojen tulojen hankinnasta ulkomailla aiheutuneet kustannukset (satamamenot).

Kuljetusmenot eivät sisällä jo tuonnin cif-arvossa olevia ulkomailla asuville maksettuja kuljetus- ja vakuutus-kustannuksia. Kuljetustaseen cif-tilastointi kuvaa siis lähinnä Suomen merenkulkuelinkeinoon vaikutusta maksutaseeseen. Seuraavassa tarkastellaan yksityiskohtaisesti Suomen kuljetustaseen laadintaa.

4.2.2.1 Kuljetustulot

4.2.2.1.1 Tavaroiden kuljetus

Tässä esityksessä sovellettava kuljetustulojen jaottelu käy ilmi taulukosta 3. Tavaroiden kuljetukseen sisällytetään varsinaiset rahtitulot tavaroiden kuljetuksesta ja tuontikuljetusten vakuutukset (kotimaisilta vakuutusyhtiöiltä).

Rahtitulot tavaroiden kuljetuksesta koostuvat Suomen kauppalaivaston ja ulkomaisten Suomeen aikarاهدattujen alusten rahtituloista, lentorahdeista sekä maantiekuljetusrahdeista. Suomen kauppalaivaston ja ulkomaisten aikarاهدattujen alusten rahtitulot voidaan jakaa tuontirahteihin, vientirahteihin ja tavaroiden kuljetuksesta ulkomaisessa liikenteessä saatuihin rahteihin (ns. cross-trade -liikenne). Varustamoiden rahtitiedot kerää merenkulkuhallitus suomalaisita laivanvarustajilta. Tiedot saadaan kyselyllä, joka osoitetaan 20 varustamolle. Kyselyyn liittyvänä ongelmana on mainittava

TAULUKKO 3 KULJETUSTULOT (CIF) SUOMEN MAKSUTASEESSA
V. 1981, milj. markkaa

	Mmk
TAVAROIDEN KULJETUS:	
RAHTITULOT TAVAROIDEN KULJETUKSESTA	2972
Suomen kauppalaivaston ja ulkomaisten aikarahdattujen alusten rahtitulot	2828
Lentorahdit (YVT 715) ¹	28
Maantiekuljetusrahdit (YVT 712)	116
TUONNIN VAKUUTUS KOTIMAISILTA VAKUUTUSYHTIÖILTÄ	86
<hr/>	
MUU KULJETUS:	
MATKALIPPUTULOT ULKOMAISTEN MATKUSTAJIEN KULJETUKSESTA (YVT 747)	1047
SUOMEN KAUPPALAIVASTON AIKARAHTITULOT	437
SATAMATULOT	630
Ulkomaisten alusten ahtauskustannukset	193
Muut satamatulot (YVT 722, osittain YVT 711)	437
LENTOLIIKENNETULOT (YVT 727)	31
TIELIIKENNETULOT (YVT 728)	7
RAUTATIETULOT (YVT 714, SNTL)	101
TIETOLIIKENNETULOT (YVT 791)	32
<hr/>	
KULJETUSTULOT YHTEENSÄ	5343

1) Suluissa oleva merkintä tarkoittaa ko. erän tietolähteenä käytettävää YVT:n maksuaihekoodia. Maksuaihekoodit ilmoitetaan samalla tavalla myös selvityksen muissa taulukoissa. Erien tiedot tarkoittavat siis valuuttatilastoon kyseisille koodeille kirjautuneita tuloja ja menoja. Maksuaiheiden koodiluettelo löytyy valuuttamääräyksistä.

tilastotietojen valmistumisen suhteellisen pitkä aika-
viive, joka on vuositilastoille ollut n. 9 kk. Koros-
tettakoon vielä, että varustamoiden ulkomaiset rahti-
tulot esiintyvät Suomen maksutaseessa todellisia suu-
rempina, koska niihin sisältyy myös kotimaasta saatavia
tuloja (suomalaisten tuojien kotimaisille aluksille
maksamat tuontirahdit).

Lento- ja maantiekuljetusrahdeista ei ole saatavissa
vastaavia yhtä kattavia tietoja kuin merenkulun rah-
deista, jotta tuontiin (cif) sisältyvät kotimaiset erät
tulisivat kompensoiduiksi.

Tiedot lento- ja maantiekuljetusrahdeista saadaan Suo-
men Pankin valuuttatilastosta. Valuuttatilaston lento-
rahtituloja laadittaessa huomioidaan lentokuljetustoi-
mintaa harjoittavan yrityksen (Finnair Oy) ns. poik-
keuslupatilityksissään ilmoittamat rahtitulot
(poikkeuslupatilin käsitettä selostetaan s. 82 - 83).

Tavaroiden kuljetukseen luetaan tässä esityksessä mu-
kaan vielä tuontiin liittyvät vakuutusmaksut. Tämä
vaihtotaseen menopuolen ylisuuruutta kompensoiva erä
käsittää pelkästään suomalaisten vakuutusyhtiöiden
kansainvälisessä liikenteessä suoritettavista tuonti-
kuljetuksista saamat vakuutusmaksut (sisältyvät toi-
saalta myös tuonnin cif-arvoon). Erää laskettessa käy-
tetään lähtökohtana tullihallituksen laatimaa kuljetus-
ja vakuutuskustannustilastoa, josta saadaan arvio kai-
kille tuontiin (cif) sisältyville vakuutusmaksuille
(ollut yleensä n. 0.2 % tuonnin cif-arvosta). Tämän pe-
rusteella määritetään kotimaisille vakuutusyhtiöille
maksetut vakuutusmaksut vakio-osuutena. V. 1981 erän
suuruus arvioitiin 0.14 prosentiksi tuonnin cif-
arvosta.

Vientiin liittyvät suomalaisten yhtiöiden saamat vakuutusmaksut maan rajojen ulkopuolella tapahtuvasta tavaroiden kuljetuksesta (vähennettyinä vastaavilla korvauksilla) huomioidaan puolestaan palvelustaseen muiden palvelustulojen ryhmässä (ks. kappale 4.4.2). Nämä vakuutuspalvelutulot sisältyvät periaatteessa Tilastokeskuksen kotimaisilta vakuutusyhtiöiltä kyselyillä keräämiin tietoihin. Tavarakauppaan liittyvää vakuutus-toimintaa ei kyselytiedoissa kuitenkaan pystytä erottamaan muusta vakuutustoiminnasta. Mainittuja vakuutuspalvelutuloja ei tämän vuoksi voida tilastoida suositusten mukaisesti kuljetustuloina.

Kotimaisten vakuutusyhtiöiden saamat muiden kansainvälisten kuljetusten (pl. vienti ja tuonti) rahtivakuutusmaksut ja maksetut korvaukset sisältyvät Tilastokeskuksen kyselytietoihin, ja ne kirjautuvat siis muiden palvelustulojen ryhmään.

Suomen maksutaseessa käytetään osaksi myös valuuttatilastosta saatavia kuljetusvakuutusmaksujen ja -korvausten tietoja. Vakuutustiedot huomioidaan laskettaessa muiden palvelusten ryhmän vakuutuspalvelusmenoja (ks. s. 51).

4.2.2.1.2 Muu kuljetus

Kuljetustulojen toinen pääryhmä, muu kuljetus, jakautuu melko heterogeenisiin alaeriin (taulukko 3). Seuraavassa selostetaan näiden sisältö ja tilastolähteet.

Maksutasekäsikirjan mukaan eri maiden välisestä matkustajien kuljetuksesta koituvat tulot ja menot on otettava kuljetustaseen puolelle (tietyn maan sisällä suoritettava matkustajien kuljetus on sen sijaan tilastoitava matkustustaseeseen). Suomen maksutaseessa kuljetustaseeseen kuuluvat matkalipputulot ja -menot koostuvat valuuttatilaston matkalippukoodeista. Niihin sisäl-

tyvät myös charter-maksut. Valuuttatilastoa laadittaessa otetaan huomioon Finnair Oy:n poikkeuslupatilityksissään ilmoittamat matkalippuarviot, joiden mukaisesti kasvatetaan sekä matkalipputulot että -menoja. Matkalippuarvioita tarvitaan siksi, että lentoyhtiöt suorittavat maksunsa suuressa määrin IATA:n kansainvälisen clearing-järjestelmän kautta, jolloin maksuja saatetaan helposti nettouttaa keskenään. Valuuttatilaston ongelmana tällä kohtaa on, että erotettaessa matkalippuja muista matkavaluuttakoodeista ei välttämättä ole pidetty silmällä maiden välisen ja maan sisäisen liikenteen välistä eroa.

Suomen kauppalaivaston aikarahtitulot koostuvat ulkomaille aikarahdattujen suomalaisten alusten aikarahausmaksuista. Tiedot saadaan edellä mainitusta merenkulkuhallituksen varustamoille kohdistamasta kyselystä.¹⁷

Satamatulot käsittävät ensinnäkin arvion ulkomaisten alusten ahtauskustannuksista Suomen satamissa. Arvio laaditaan Tilastokeskuksessa merenkulkuhallituksen ja Suomen Lastauttajain Liiton antamien tietojen pohjalta. Muut ulkomaisten alusten kulut (muut satamatulot taulukossa 3) saadaan valuuttatilastosta. Kyseisen maksuaihekoodin (YVT 722) yksityiskohtainen sisältö selostetaan liitteessä 1. Mainittakoon erityisesti, että laivojen bunkkeri- ja korjaustuloja ei lueta tässä satamatuloiksi, koska SNA vaatii niiden sijoittamista muualle vaihtotaseeseen (laivojen bunkkeritulot kuuluvat tavarakaupan korjauseriin ja korjaustulot muihin palvelustuloihin).

Suomen Pankin idänkaupan osasto ottaa sidotun valuutan maiden kuljetustuloihin merenkulkuhallituksen brutto-

¹⁷Suomen kauppalaivaston ja ulkomaisten aikarahdattujen alusten rahtitulot sekä kauppalaivastomme aikarahtitulot muodostavat yhdessä käsitteen bruttorahtitulot.

rahtitulojen ohella myös valuuttatilaston vesikuljetus-
rahtitulot ko. maiden osalta. Sama lisäys tehdään koko
maksutaseessakin, mutta luokitellaan kuitenkin satama-
tuloihin. Näin menetellään siksi, että merenkulun rah-
titulot halutaan esittää merenkulkuhallituksen tietojen
mukaisina.

Lentoliikennetulot tarkoittavat ulkomaisille lentoko-
neille suomalaisilla lentokentillä koituneita kuluja.
Tietolähteenä on valuuttatilasto, jonka lukuja korja-
taan Finnair Oy:n Tilastokeskukselle antamien tietojen
perusteella. Lentokoneiden bunkkeri- ja korjaustulojen
suhteen menettely on sama kuin edellä laivoille
selostettu.

Tieliikennetulot otetaan sellaisenaan valuuttatilas-
tosta. Sisältönä ovat ulkomaisten kuorma- ja linja-
autojen liikennöimis-, huolto- ja korjauskulut sekä ta-
varankuljetukseen käytettyjen muiden kuljetusvälineiden
(kuin laivojen ja lentokoneiden) vuokrat.

Rautatietulot koostuvat Valtion Rautateiden ulkomaan-
liikenteestä saamista tuloista. Tiedot otetaan
valuuttatilastosta.

SNA:n luokitusten mukaiseen kuljetustaseeseen otetaan
tulopuolelle mukaan tietoliikennetulojen erä.¹⁸ Tieto-
liikennetuloiksi otetaan valuuttatilaston mukaiset
tulot tietoliikenteestä, uutispalvelusta ja uutisai-
neistosta sekä radio- ja televisio-ohjelmista saadut
maksut.

Selostetusta cif-pohjaisen kuljetustaseen tuloista¹⁹
päästään IMF:n suositusten mukaisiin tuloihin

¹⁸Suomen maksutaseen kuljetuserää (cif) kutsutaan SNA:ssa
nimellä "kuljetus- ja tietoliikennepalvelukset".

¹⁹Kuitenkin pl. tietoliikennetulot, ml. laivojen ja len-
tokoneiden bunkkeri- ja korjaustulot.

vähentämällä suomalaisten alusten tuontirahdit ja tuonnista kotimaahan jäävät vakuutusmaksut. Näitä ei fob-pohjaisessa tilastoinnissa oteta mukaan maksutaseeseen lainkaan.

4.2.2.2 Kuljetusmenot

Cif-pohjaisen kuljetustaseen menopuolelle kirjataan ainoastaan tulopuolen muun kuljetuksen ryhmää vastaavat menot. Kuljetusmenojen erittely esitetään taulukossa 4.

Menoerien tilastolähteet ovat satamamenoja lukuunottamatta samat kuin tulopuolella. Valuuttatilastosta saadaan matkalippumenot, lentoliikennemenot, tieliikennemenot, tietoliikennemenot sekä rautatiemenot. Lentoliikennemenoja korjataan Tilastokeskuksen Finnair Oy:ltä saamien menotietojen perusteella.

Satamamenot ja aikarahtimaksut ulkomaille (ulkomaisten aikarahdattujen alusten aikarahtimaksut) saadaan edellä mainitusta merenkulkuhallituksen kyselystä. Valuuttatilaston tietoja ei käytetä sen vuoksi, että merenkulkuhallituksen satamamenotiedot kuvannevat valuuttatilastoa paremmin Suomen kauppalaivaston ja ulkomais-ten aikarahdattujen alusten rahtitulojen hankinnasta koituvia ulkomaisia kustannuksia mm. ajoituksen osalta.

TAULUKKO 4 KULJETUSMENOT (CIF) SUOMEN MAKSUTASEESSA
V. 1981, milj. markkaa

	Mmk
MATKALIPPUMENOT (YVT 347)	760
AIKARAHTIMAKSUT ULKOMAILLE	278
SATAMAMENOT	740
LENTOLIIKENNEMENOT (YVT 327)	218
TIELIIKENNEMENOT (YVT 328)	79
RAUTATIEMENOT (YVT 314, SNTL)	125
TIETOLIIKENNEMENOT (YVT 391)	55
KULJETUSMENOT YHTEENSÄ	2255

Tiedot poikkeavat kuitenkin sisällöltään esim. maksutasekäsikirjan satamamenoista sikäli, että niihin tilastoituu jonkin verran vakuutusmenoja ja että kotimaassa asuvan laivahenkilökunnan menot ulkomaisissa satamissa eivät sisälly lukuihin.

Idänkaupan osasto lisää kuljetusmenoihin sidotun valuutan maiden osalta valuuttatilaston vesikuljetus-, maantiekuljetus- ja ilmakuljetusrahtimenot. Maksutaseessa lisäys sijoitetaan satamamenoihin.

Satamamenoihin ei sisällytetä laivojen bunkkeri- ja korjausmenoja. Vastaavasti lentokoneiden bunkkeri- ja korjausmenot eivät kuulu lentoliikennemenoihin. Tulopuolen kanssa analogisesti laivojen ja lentokoneiden bunkkerimenot sijoitetaan tavarakaupan korjauseriin ja korjausmenot palvelustaseen muiden palvelusmenojen ryhmään.

Fob-pohjaisen kuljetustaseen menoihin (IMF) päästään, kun selostettuihin menoeriin²⁰ lisätään ulkomaisten alusten tuontirahdit ja tuontikuljetuksista ulkomaille maksetut vakuutusmaksut.

4.3 Matkustus

4.3.1 Yleistä

Matkustustaseeseen otetaan mukaan kaikki ulkomailla asuvien matkustajien maksutasetta laativassa maassa tavaroihin ja palveluksiin käyttämät menot sekä kotimaassa asuvien matkustajien vastaavat ulkomailla käyttämät menot. Tämä maksutasekäsikirjan määritelmä sulkee matkustuskäsitteen ulkopuolelle kansainvälisessä liikenteessä suoritettavan matkustajien kuljetuksen,

²⁰Pl. tietoliikennemenot, ml. laivojen ja lentokoneiden bunkkeri- ja korjausmenot.

joka on tilastoitava kuljetustaseeseen. Sen sijaan paikalliseen (maan sisäiseen) liikenteeseen käytetyt menot tulevat mukaan matkustustaseeseen.

On huomattava, että matkustajan käsite ymmärretään melko laajaksi, sillä matkustus sisältää maksutaseessa kaikkien matkustajien menot matkan tarkoituksesta riippumatta. Matkustajia ovat siten varsinaisten turistien lisäksi mm. liikematkailijat sekä maassa alle vuoden asuvat opiskelijat ja harjoittelijat.²¹ Toisaalta IMF:n mukaan matkustustaseeseen ei tulisi sisällyttää ulkomaisten diplomaattien ja vieraiden puolustusvoimien edustajien eikä tilapäistyöntekijöiden henkilökohtaisia menoja maassa, jossa heillä on työpaikkansa (diplomaattien ja puolustusvoimien edustajien menot kuuluisivat edustukseen ja tilapäistyöntekijöiden menot muihin palveluksiin).

4.3.2 Matkustustaseen laadinta Suomessa

Suomessa laadittavan matkustustaseen tulo- ja menopuolen pääerät esitetään taulukossa 5. Vaikka Suomen matkustustase pyrkii periaatteessa noudattamaan maksutase-käsikirjan suosituksia, sen sisältö poikkeaa näistä kuitenkin jonkin verran.

²¹ Monet maat tosin tilastoivat opiskeluun liittyvät kulut matkustukseen, vaikka oleskelu kestäisikin yli vuoden.

TAULUKKO 5 MATKUSTUS SUOMEN MAKSUTASEESSA
V. 1981, milj. markkaa

	Mmk
<hr/>	
MATKUSTUSTULOT	
MATKAVALUUTTA (YVT 741 ja YVT 745)	2572
ULKOMAILLE LÄHETETYT MARKKASETELIT (YVT 749)	139
MARKKAKULJETUSARVIO	287
ULKOMAISTEN EDUSTUSTOJEN HENKILÖKUNNAN KULUTUSMENOT SUOMESSA	66
<hr/>	
TULOT YHTEENSÄ	3064
<hr/>	
MATKUSTUSMENOT	
MATKAVALUUTTA (YVT 341, 342, 343 ja 345)	1955
ULKOMAILTA PALAUTETUT MARKKASETELIT (YVT 349)	313
MARKKAKULJETUSARVIO	287
SUOMEN EDUSTUSTOJEN HENKILÖKUNNAN KULUTUSMENOT ULKOMAILLA	104
<hr/>	
MENOT YHTEENSÄ	2659

Matkustustaseeseen mukaan tulevat erät määräytyvät ensinnäkin käytännössä tilaston keräämismenetelmän mukaan. Tiedot saadaan pääasiassa valuuttatilastosta, joten matkustajalla ymmärretään henkilöä, joka ostaa tai myy matkavaluutta. Matkustuksen sisältö muodostuu tämän vuoksi melko heterogeeniseksi. Mukaan tulevat varsinaisten matkustustulojen ja -menojen lisäksi suuri osa Ruotsin ja Norjan kanssa käytävän rajakaupan tuloista ja menoista (ns. ostosmatkailu) sekä tietyt yksityishenkilöiden väliset taloustoimet, kuten esim. tilapäisesti maassa työskentelevien ulkomaalaisten rahalähetykset kotimaahansa. Mukaan lasketaan tuloina myös suomalaisten pankeille myymä ylijäämävaluutta.

Toisena poikkeuksena maksutasekäsikirjan suosituksiin on, että matkustustuloihin lisätään Suomessa olevien ulkomaisten edustustojen henkilökunnan kulutusmenot ja menoihin vastaavasti Suomen edustustojen henkilökunnan ulkomailla käyttämät kulutusmenot. Lisäykset noudattavat SNA:n mukaisia luokituksia.²²

Matkustustulo- ja menoerien yksityiskohtainen sisältö käy ilmi seuraavasta. Matkavaluutta käsittää tulo- ja menopuolella valuuttatilaston matkavaluuttakoodit. Näiden sisältö selvitetään tarkemmin liitteessä 1.

Ulkomaille lähetetyt ja ulkomailta palautetut markkasetelit saadaan myös valuuttatilastosta. Kyseessä ovat siis ulkomaisten pankkien Suomesta tilaamat markkasetelit ja Suomeen lunastettaviksi lähettämät markkasetelit.

Markkakuljetusarvio tarkoittaa valuuttatilaston ulkopuolista markkaseteliliikennettä eli lähinnä matkailijoiden mukana valuuttatilaston "ohi" kulkeutuvia markkaseteleitä. Tämä arvio lisätään samansuuruisena sekä tulo-

²²Näin laadittua matkustustaseen tulopuolta vastaa SNA:ssa nimitys "ulkomaisten kotitalouksien suorat ostot Suomesta" ja menopuolta nimitys "suomalaisten kotitalouksien suorat ostot ulkomailta".

että menopuolelle. Arvio on tullut tarpeelliseksi sen vuoksi, että yhä merkittävämpi osuus matkustustuloista ja -menoista on koostunut maksutasetta laativan maan omana valuuttana tapahtuvasta seteleiden tuonnista ja viennistä matkustuskohteissa suoritettavan valuuttanvaihdon helpotuttua. Koska seteleiden lähettäminen maasta toiseen muodostuu pankeille suhteellisen kalliiksi, turhaa seteleiden lähettelyä on pyritty vähentämään käyttämällä hyväksi valuuttanvaihtoon erikoistuneita clearing-keskuksia. Tällöin pelkästään valuuttatilaston kautta kulkevat markkasetelit eivät anna oikeata kuvaa markkaseteliliikenteen suuruudesta. Markkakuljetusarvio laaditaan kansantalouden osastolla käyttämällä apuna 7:n OECD-maan keskuspankin ilmoituksia kussakin maassa ostetuista ja myydyistä markkaseteleistä.

Matkustustaseen tulopuolelle lisättäviä ulkomaisten edustustojen henkilökunnan Suomessa käyttämiä kulutusmenoja ja menopuolelle lisättäviä suomalaisten edustustojen henkilökunnan ulkomailla käyttämiä kulutusmenoja koskevat tiedot kootaan Tilastokeskuksessa.

Lopuksi todettakoon, että Suomen matkustustaseen suurimpana virhemahdollisuuksien aiheuttajana voidaan pitää juuri selostettua valuuttatilastoon perustuvan aineiston keräysmenetelmää. Syynä tähän on lähinnä se, että matkavaluutan lopullista käyttötarkoitusta on vaikea määrittää valuutan luovutusilmoitusten antamien suppeiden tietojen perusteella. Tiedot voivat vääristyä myös esim. matkatoimistojen keskinäisten maksujen nettoutusten vuoksi. Valuuttatilaston tietoja ei kuitenkaan pystytä tarkistamaan kovin hyvällä vertailuaineistolla, koska tämä vaatisi laajoja matkustajiin kohdistettavia kyselytutkimuksia. Näitä ei ole Suomessa vielä suoritettu.

4.4 Muut palvelukset

Muiden palvelusten ryhmään luokitellaan kaikki sellaiset luonteeltaan palveluksiksi katsottavat liiketoimet, jotka eivät esiinny muualla tavara- ja palvelustaseessa. Kuten taulukosta 6 näkyy, muut palvelukset koostuvat edustuksesta, vakuutuspalveluksista sekä sekalaisista palveluksista.²³

4.4.1 Edustus

Edustustulot ja -menot sisältävät julkisyhteisöihin kuuluvien yksiköiden maksuja (taulukko 7). Suurimpia eriä ovat edustustojen ja näiden asemamaan väliset maksut. Koska edustustoja pidetään kuuluvina edustamaansa maahan, edustustojen ja niiden kotimaan väliset liiketoimet eivät kuulu maksutaseeseen. Sen sijaan seuraavat asemamaan kanssa käytävät liiketoimet on otettava mukaan: 1) diplomaatti- ja konsulihenkilökunnan kulutusmenot asemamaassa (Suomen maksutaseessa matkustukseen kuuluva erä), 2) paikallisen henkilökunnan palkat ja sosiaaliturvamaksut (kuuluvat Suomen maksutaseessa ryhmään "muut") ja 3) muut kulut (esim. ruoka, toimistokulut, polttoaineet, vuokrat jne.).

Edustusto- ja lähetystörakennusten rakentamisesta ja hankkimisesta Suomen valtiolle ulkomailla koituvat kustannukset erotetaan SNA:ssa omaksi ryhmäkseen otsikolla "julkiset pääomamenot" (vrt. asetelma 1, s. 16). Suomen maksutaseessa edustusmenot kuitenkin käsittävät sekä julkiset pääomamenot että julkisen sektorin suorat ostot ulkomailta.

²³Kuten edellä on mainittu, alaryhmäjaotus ja alaryhmien otsikointi ovat kirjoittajan laatimia eivätkä välttämättä virallisia.

TAULUKKO 6 MUUT PALVELUKSET SUOMEN MAKSUTASEESSA
V. 1981, milj. markkaa

	Mmk
<hr/>	
MUUT PALVELUSTULOT	
EDUSTUSTULOT	140
VAKUUTUSPALVELUSTULOT	282
SEKALAISET PALVELUSTULOT	4249
<hr/>	
TULOT YHTEENSÄ	4671
<hr/>	
MUUT PALVELUSMENOT	
EDUSTUSMENOT	169
VAKUUTUSPALVELUSMENOT	113
SEKALAISET PALVELUSMENOT	3340
<hr/>	
MENOT YHTEENSÄ	3622

TAULUKKO 7 EDUSTUS SUOMEN MAKSUTASEESSA
V. 1981, milj. markkaa

	Mmk
<hr/>	
EDUSTUSTULOT	
ULKOMAISTEN EDUSTUSTOJEN MENOT SUOMESSA (YVT 731)	49
JULKISEN TALOUDEN MUUT TULOT (YVT 739)	91
<hr/>	
TULOT YHTEENSÄ	140
<hr/>	
EDUSTUSMENOT	
SUOMEN EDUSTUSTOJEN MENOT ULKOMAILLA (YVT 331)	49
JULKISEN TALOUDEN MUUT MENOT (YVT 339)	84
JULKISTEN PITKÄAIKAISTEN LAINOJEN KULUT JA PROVISIOT (PL. KOROT)	36
<hr/>	
MENOT YHTEENSÄ	169

Ulkomaisten edustustojen menot Suomessa ja Suomen edustustojen menot ulkomailla saadaan kokonaisuutena valuuttatilastosta. Kokonaismenoista vähennetään edellä kohdissa 1) ja 2) mainitut edustustojen henkilökunnan kulutusmenot ja paikallisen henkilökunnan palkat ja sosiaaliturvamaksut. Tiedot näistä kootaan Tilastokeskuksessa.

Julkisen talouden muut edustustulot ja -menot otetaan valuuttatilastosta. Tulopuolelle sisällytetään mm. tulot julkisesta matkailun edistämisestä, kulttuurivaihdosta ja kirkkojen kansainvälisestä toiminnasta. Valuuttatilaston menopuoli sisältää edellisiä vastaavien menoerien lisäksi YK-joukkojen kustannukset sekä viranomaisten lupaan perustuvien keräyksien tuottojen siirrot ulkomaille. Viimeksi mainitut katsotaan kuitenkin yksityisiksi tulonsiirtomenoiksi ja vähennetään valuuttatilaston menoista Tilastokeskuksen antamien tietojen pohjalta.

Edustusmenoiksi luokitellaan lisäksi valtion ja kuntien ulkomailta ottamiin pitkäaikaisiin lainoihin liittyvät kulut ja provisiot (ei korkoja). Arvio näistä tehdään Tilastokeskuksessa.

4.4.2 Vakuutuspalvelukset

Vakuutuspalveluksilla tarkoitetaan vakuutusmaksujen ja vahingonkorvausten erotusta (taulukko 8). Vakuutuspalvelustulot voidaan jakaa suoran vakuutuksen (ensivakuutuksen) ja jälleenvakuutuksen vakuutuspalvelustuloihin. Suoran vakuutuksen vakuutuspalvelustulot saadaan, kun ulkomailta saaduista suoran vakuutuksen vakuutusmaksuista vähennetään ulkomaille maksetut vahingonkorvaukset.

TAULUKKO 8 VAKUUTUSPALVELUKSET SUOMEN MAKSUTASEESSA
V. 1981, milj. markkaa

	Mmk
<hr/>	
VAKUUTUSPALVELUSTULOT	
Suoran vakuutuksen vakuutusmaksut ulkomailta	48
- Suoran vakuutuksen vahingonkorvaukset ulkomaille	-30
<hr/>	
= SUORAN VAKUUTUKSEN VAKUUTUSPALVELUSTULOT	18
Jälleenvakuutuksen vakuutusmaksut ulkomailta	1180
- Jälleenvakuutuksen vahingonkorvaukset ulkomaille	-916
<hr/>	
= JÄLLEENVAKUUTUKSEN VAKUUTUSPALVELUSTULOT	264
<hr/>	
TULOT YHTEENSÄ	282
<hr/>	
VAKUUTUSPALVELUSMENOT	
SUORAN VAKUUTUKSEN VAKUUTUSPALVELUSMENOT	12
Jälleenvakuutuksen vakuutusmaksut ulkomaille	533
- Jälleenvakuutuksen vahingonkorvaukset ulkomailta	-432
<hr/>	
= JÄLLEENVAKUUTUKSEN VAKUUTUSPALVELUSMENOT	101
<hr/>	
MENOT YHTEENSÄ	113

Vastaavasti jälleenvakuutuksen vakuutuspalvelustuloja laskettaessa ulkomailta saaduista jälleenvakuutuksen vakuutusmaksuista vähennetään ulkomaille maksetut jälleenvakuutuksen vahingonkorvaukset.

Vakuutuspalvelusmenoista suoran vakuutuksen vakuutuspalvelusmenot saadaan vähentämällä ulkomaille maksetuista suoran vakuutuksen vakuutusmaksuista ulkomailta saadut vahingonkorvaukset. Jälleenvakuutuksen vakuutuspalvelusmenot lasketaan ulkomaille maksettujen jälleenvakuutuksen vakuutusmaksujen ja ulkomailta saatujen vahingonkorvausten erotuksena.

Pääasiallisena tilastolähteenä käytetään Tilastokeskuksen kotimaisilta vakuutusyhtiöiltä keräämiä kyselytietoja, jotka käsittävät ulkomailta saadut vakuutusmaksut ja ulkomaille maksetut vahingonkorvaukset suorasta vakuutuksesta ja jälleenvakuutuksesta sekä ulkomaille maksetut jälleenvakuutusmaksut ja ulkomailta saadut jälleenvakuutuksen vahingonkorvaukset. Sen sijaan ulkomaisille vakuutusyhtiöille maksetut suoran vakuutuksen vakuutusmaksut ja näiltä saadut vahingonkorvaukset otetaan valuuttatilastosta. Valuuttamenot jakautuvat kuljetusvakuutuksen vakuutusmaksuihin (YTV 353) ja muihin suoriin vakuutusmaksuihin (YVT 355). Valuuttatulot jakautuvat vastaavasti ulkomaisilta vakuutusyhtiöiltä saatuihin kuljetusvakuutuksen vahingonkorvauksiin (YVT 754) ja muihin suoriin vahingonkorvauksiin (YVT 756). Suomen maksutasetta laadittaessa tosin suoran vakuutuksen vakuutuspalvelusmenot arvioidaan tietyksi osuudeksi kaikista suoran vakuutuksen vakuutusmaksuista ulkomaille (v. 1981 Tilastokeskus arvioi kyseiseksi osuudeksi n. 43 %).

Koska vakuutuspalvelustuloja ja -menoja laadittaessa vakuutusmaksuja ja vahingonkorvauksia nettoutetaan keskenään, vakuutuspalvelukset eivät anna täyttä käsitystä

vakuustoitimintaan liittyvistä ulkomaisista kokonaistuloista ja-menoista.²⁴ Tämän vuoksi Suomen maksutaseessa vaihtotaseen ryhmään "muut" konstruoidaan sekä tulo- että menopuolelle lisäerät (vakuutusmaksut, netto ja vahingonkorvaukset), joiden avulla kokonaistulot ja -menot täsmäytetään oikeiksi.

Vakuutusmaksut, netto ja vahingonkorvaukset luokitellaan SNA:n mukaisessa vaihtotaseessa (vastikkeellisiksi) tulonsiirroiksi (ryhmään "muut tulonsiirrot", ks. asetelma 1). IMF:n suosituksilla laadittavassa maksutaseessa nämä erät jätetään huomiotta. Mm. tämän vuoksi IMF:n mukaisen vaihtotaseen tulo- ja menopuoli jäävät Suomen maksutaseen (ja SNA:n) vastaavia pienemmiksi. Vaihtotaseen jäämä säilytetään kuitenkin molemmissa yhtä suurena.

4.4.3 Sekalaiset palvelukset

Sekalaiset palvelustulot ja -menot jaetaan tässä esityksessä valuuttatilaston kautta tuleviin ja muualta saataviin eriin (taulukko 9). Valuuttatilaston kautta tulevat erät ryhmitellään seuraavasti:

- 1 Toimeksiantosopimukseen perustuvat tulot (YVT 785) ja menot (YVT 385). Ryhmään sisältyvät maksut asiantuntemuksen käytöstä ja ammattipalveluista, tekijän-, esiintymis- ja taiteilijanpalkkiot sekä laivojen luokitus- ja katsastusmaksut (tulot 67 milj. markkaa, menot 211 milj. markkaa vuonna 1981).

²⁴Kokonaistulot ulkomailta = ulkomailta saadut suoran ja jälleenvakuutuksen vakuutusmaksut ja vahingonkorvaukset. Kokonaismenot ulkomaille = maksetut suoran ja jälleenvakuutuksen vakuutusmaksut ja vahingonkorvaukset.

TAULUKKO 9 SEKALAISET PALVELUKSET (MUIDEN PALVELUSTEN RYHMÄSTÄ)
SUOMEN MAKSUTASEESSA V. 1981, milj. markkaa

	Mmk
<hr/>	
SEKALAISET PALVELUSTULOT	
VALUUTTATILASTOSTA SAATAVAT SEKALAISET	
PALVELUSTULOT (YVT 785, 789, 771, 765,	3755
766, 773, 793, 849, 764, 767, 775, 779, 796, 798)	
LAIVOJEN JA LENTOKONEIDEN KORJAUSTULOT	248
ULKOMAILLE ANNETUT TAVARALAHJAT	2
KEHITYSYHTEISTYÖ (SUUNITTELU)	244
<hr/>	
TULOT YHTEENSÄ	4249
<hr/>	
SEKALAISET PALVELUSMENOT	
VALUUTTATILASTOSTA SAATAVAT SEKALAISET	
PALVELUSMENOT (YVT 385, 389, 371, 365, 366,	3184
373, 393, 549, 364, 367, 375, 379, 396, 398)	
LAIVOJEN JA LENTOKONEIDEN KORJAUSMENOT	143
ULKOMAILTA SAADUT TAVARALAHJAT	13
<hr/>	
MENOT YHTEENSÄ	3340

- 2 Työsuhteeseen perustuva palkkaus (YVT 789 ja 389). Maksuaiheet käsittävät henkilökohtaiset palkat, palkkiot, päivärahat ja palkkaukseen sisältyvät sekä tehtävien hoidon edellyttämät käyttövarat (ml. veronpalautukset; tulot 310 milj. markkaa, menot 21 milj. markkaa vuonna 1981).
- 3 Tuonnin ja viennin välitysprovisiot (YVT 771 ja 371). Valuuttamenoihin tulevat myös viennin markkinointikulut ulkomailla (tulot 714 milj. markkaa, menot 1 009 milj. markkaa vuonna 1981).
- 4 Tekninen asiantuntemus (YVT 765 ja 766 sekä 365 ja 366). Tämä erä sisältää maksut Suomeen ostetusta know-how'sta (ml. ATK-palvelut ja hallinnolliset palvelut) ja maksut Suomen myymästä know-how'sta. Käytännössä tulopuoli sisältää tulot suomalaisten ulkomailla suorittamasta suunnittelutyöstä ja rakennustoiminnasta sekä ulkomaalaisten Suomessa suorittamasta rakennustoiminnasta täällä syntyneet kulut. Suomalaisten Neuvostoliitossa suorittamien rakennusprojektien tiedot kootaan erikseen idänkaupan osastolla.²⁵ Menopuoli käsittää menot ulkomaalaisten Suomessa suorittamasta suunnittelutyöstä ja rakennustoiminnasta sekä suomalaisten ulkomailla suorittamasta rakennustoiminnasta syntyneet ulkomaiset kulut (tulot 2 352 milj. markkaa, menot 1 026 milj. markkaa vuonna 1981).

²⁵Neuvostoliiton projektien osalta on vuoden 1981 alusta siirrytty maksuperusteisesta kirjaamisesta bruttolaskutusperusteiseen kirjaamiseen. Pääomataseen puolelle on tämän vuoksi lisätty laskutusperusteisten ja maksuperusteisten tulojen ero vastakkaismerkkisenä vaihtotaseeseen muodostuvalle erolle. Ero on luokiteltu lyhytaikaisen pääoman vientiennakoihin.

- 5 Mainontaan liittyvät tulot ja menot (YVT 773 ja 373). Erään kuuluvat messu- ja näyttelykulut (ml. tilavuokrat), ilmoitus- ja mainoskulut sekä markkinointitutkimuskustannukset (tulot 103 milj. markkaa, menot 190 milj. markkaa vuonna 1981).
- 6 Elokuvien vuokraus- ja esitystulot ja -menot (YVT 793 ja 393; tulot 4 milj. markkaa, menot 33 milj. markkaa vuonna 1981).
- 7 Pitkäaikaisten lainojen (laina-aika yli 1 v.) kulut ja provisiot (pl. korkokulut). Tulopuoli sisältää suomalaisten myöntämiin lainoihin liittyvät kulut ja provisiot (YVT 849) ja menopuoli suomalaisten ulkomailta ottamien lainojen kulut ja provisiot (YVT 549). Kuitenkin valtion ja kuntien ottamien lainojen kulut ja provisiot vähennetään ja siirretään edustusmenoihin (tulot 20 milj. markkaa, menot 62 milj. markkaa vuonna 1981).
- 8 Muut valuuttatilastosta saatavat palvelustulot ja -menot. Erän sisältö selostetaan liitteessä 1 (tulot 696 milj. markkaa, menot 590 milj. markkaa vuonna 1981).

Valuuttatuloista ja -menoista vähennetään ja siirretään vaihtotaseen ryhmään "muut" tekijänpalkkiot ja arvioitu palkkojen ja sosiaaliturvamaksujen osuus teknisestä asiantuntemuksesta. Tulopuolelta siirretään myös palkkojen ja sosiaaliturvamaksujen osuus henkilökohtaisista tuloista. Erä kuvaa ulkomailta saatujen kesäansioden kehitystä. Nämä erät arvioidaan Tilastokeskuksessa.

Valuuttatilaston kautta saatavien erien ohella sekalaisiin palveluksiin (SNA) kuuluvat laivojen ja lentokoneiden korjaustulot ja -menot sekä ulkomaille annetut ja ulkomailta saadut tavaralahjat. Tulopuolelle lisätään vielä kehitysyhteistyöprojekteista saadut suunnittelutulot, jotka eivät näy valuuttatilastossa. Tulot lasketaan vertaamalla valtion tilinpäätöstietojen kehitysapua valuuttatilastosta saataviin julkisiin tulonsiirtoihin. Erotuksen katsotaan vastaavan suunnittelutuloja.

4.5 Pääomankorvaukset

4.5.1 Yleistä

Pääomankorvaukset koostuvat maksutasetta laativassa maassa asuvien tuloista ulkomaille sijoittamistaan rahoitussaamisista ja ulkomailta asuvien tuloista maksutasetta laativaan maahan sijoittamistaan rahoitussaamisista. On huomattava, että kyseessä ovat nimenaan rahoitussaamisista saadut tulot. Reaalivarallisuuden ja ns. inhimillisen pääoman perusteella ansaitut tulot olisi sijoitettava muualle vaihtotaseeseen (Suomen maksutaseessa lähinnä ryhmään "muut"). Poikkeuksena on pitkäaikainen rahoitusleasing, jonka yhteydessä suoritettavien vuokramaksujen katsotaan sisältävän myös pääomankorvauksia (pääoman kuoletusten ohella).

Maksutasekäsikirja jakaa pääomankorvaukset suorista sijoituksista ja muista saamisista (lähinnä ns. portfoliosijoituksista) saataviin tuloihin.²⁶ Tyypillisimpiä pääomankorvauksia ovat korot ja osingot. Suorien sijoitusten kohdalla on muistettava, että pääomankorvauksiin

²⁶Suorien sijoitusten ja portfoliosijoitusten määritelmästä s. 69.

kuuluvat myös ilmaisannit, jotka on toisaalta tilastoitava pääomataseen puolelle. Muodollisesti suoritettujen yritysten voitonjaon ohella mukaan olisi periaatteessa otettava vielä ns. jakamattomat voitot. Ulkomaisen sijoittajan osuus näistä voittovaroista määräytyisi osakepääoman omistusosuuden perusteella. Käytännössä tällaisten pääomankorvausten arviointi muodostuu kuitenkin vaikeaksi eikä sitä esim. Suomessa suoriteta.

Pääomankorvausten ajoitusperusteena tulisi korkojen ja osinkojen osalta olla ajankohta, jolloin ne lankeavat maksettaviksi. Suorien sijoitusten pääomankorvauksista yritysten suorittamat muut voittojen siirrot (pl. korot ja osingot) olisi tilastoitava sille ajanjaksolle, jona voitot siirretään.

4.5.2 Pääomankorvausten tilastointi Suomessa

Suomessa julkaistavan pääomankorvausten taseen erien ryhmitys esitetään taulukossa 10. Tilastoinnissa noudatetaan pääsääntöisesti IMF:n suosituksia.²⁷ Poikkeuksena voidaan mainita, että koneiden ja laitteiden lyhytaikaisesta vuokrauksesta suoritettavat maksut otetaan mukaan pääomankorvauksiin.²⁸ Suorien sijoitusten pääomankorvaukset rajoittuvat lisäksi vain muodolliseen voitonjakoon.

Tietolähteenä käytetään suurelta osin valuuttatilastoa. Pääomankorvausten taseen yksityiskohtainen sisältö käy ilmi seuraavasta.

²⁷Suomen maksutaseen pääomankorvaukset lisättyinä tekijänpalkkioilla ja rojaltyilla muodostavat SNA:n ryhmän "omaisuus- ja yrittäjätulot" (ulkomailta/ulkomaille).

²⁸Lyhytaikaiseen vuokraukseen liittyvät vuokramaksut tulisi periaatteessa tilastoida palvelustaseen puolelle (muiden palvelusten ryhmään).

TAULUKKO 10 PÄÄMANKORVAUKSET SUOMEN MAKSUTASEESSA
V. 1981, milj. markkaa

	Mmk
PÄÄMANKORVAUSTULOT	
SUORIEEN SIIJOITUSTEN PÄÄMANKORVAUSTULOT	26
Suorien sijoitusten osinkotulot (YVT 851)	15
Suorien sijoitusten korkotulot (YVT 852)	3
Ilmaisannit suomeen	8
PITKÄAIKAISTEN LAINASAAMISTEN KORKOTULOT (YVT 841)	205
KONEIDEN JA LAITTEIDEN VUOKRAT (YVT 855)	3
SEKALAISET PÄÄMANKORVAUSTULOT	2365
Korkotulot kv-järjestöiltä (YVT 884)	5
Korkotulot talletuksista (YVT 878)	632
Viennin rahoitus- ja toimitusluottojen korot (YVT 846)	214
Muut korko- ja osinkotulot (YVT 842, 843, 844, 894 ja 898)	1514
TULOT YHTEENSÄ	2599
PÄÄMANKORVAUSMENOT	
SUORIEEN SIIJOITUSTEN PÄÄMANKORVAUSMENOT	314
Suorien sijoitusten osinkomenot (YVT 551)	248
Suorien sijoitusten korkomenot (YVT 552)	26
Ilmaisannit Suomesta	40
PITKÄAIKAISTEN LAINOJEN KORKOMENOT	3443
KONEIDEN JA LAITTEIDEN VUOKRAT (YVT 555)	7
SEKALAISET PÄÄMANKORVAUSMENOT	3258
Korkomenot kv. järjestöille (YVT 584)	32
Korkomenot talletuksista (YVT 578)	77
Viennin ja tuonnin rahoitus- ja toimitusluottojen korot (YVT 545 ja 546)	662
Muut korko- ja osinkomenot (YVT 542, 543, 592 594 ja 598)	2487
MENOT YHTEENSÄ	7022

- 1 Suorien sijoitusten pääomankorvaustulot ja -menot. Nämä voidaan jakaa kolmeen osaan: suorien sijoitusten osinkotulot ja -menot, korkotulot ja -menot sekä ilmaisannit Suomeen ja Suomesta. Osinko- ja korkotulot ja -menot otetaan valuuttatilaston mukaisina. Ilmaisannit on saatu Suomen Pankin ulkomaisen rahoituksen osaston keräämistä tiedoista. (Vuoden 1984 alusta ulkomaisen rahoituksen osasto ei ole enää tilastoinut ilmaisanteja, joten ne on ko. vuodesta lähtien jätetty myös maksutasetilaston ulkopuolelle).

- 2 Pitkäaikaisten lainojen korkotulot ja -menot (pl. kulut ja provisiot). Kyseessä ovat sellaisten rahoituslainojen sekä tuonti- ja vuokrausluottojen korot, joiden alkuperäinen laina-aika on ollut yli yksi vuosi. Tulopuolen tiedot otetaan valuuttatilastosta. Menopuolella käytetään Suomen Pankin valuuttapolitiikan osaston keräämiä tietoja, jotka noudattanevat valuuttatilastoa paremmin korkojen ajoittamista koskevaa periaatetta. Valuuttapolitiikan osaston luvuista poistetaan lainoihin liittyvät kulut ja provisiot ja siirretään muihin palvelusmenoihin ja edustusmenoihin (valtio ja kunnat).

- 3 Koneiden ja laitteiden vuokratulot ja -menot. Lähteenä käytetään valuuttatilastoa. Mukaan tulevat lyhytaikaisiin (tässä enintään 6 kk) sopimuksiin perustuvat vuokramaksut.

- 4 Sekalaiset pääomankorvaustulot ja -menot. Ryhmän tiedot otetaan kokonaisuudessaan valuuttatilastosta ja siihen kuuluvat:
- a) Kansainvälisiltä järjestöiltä saadut ja niille maksetut korot. Sisältönä ovat Suomen Pankin IMF:ltä ja muilta kansainvälisiltä rahalaitoksilta saamat ja niille maksamat korot.
 - b) Talletusten korkotulot ja -menot. Kyseessä ovat yksityisten pankkien tileistään saamat ja maksamat korot.
 - c) Viennin ja tuonnin rahoitus- ja toimitusluottojen korot. Näihin kuuluvat lyhytaikaisten (laina-aika enintään vuosi) viennin rahoittamiseksi otettujen luottojen korot sekä viennin toimitusluottojen (sekä pitkä- että lyhytaikaisten) korot. Menopuolelle kuuluvat myös lyhytaikaisten tuonnin rahoittamiseksi otettujen luottojen korot sekä tuonnin toimitusluottojen korot.
 - d) Muut korko- ja osinkotulot ja -menot. Näiden sisältö selostetaan liitteessä 1.

4.6 Tulonsiirrot

4.6.1 Yleistä

Maksutaseen tulonsiirroilla tarkoitetaan sellaisia kotimaassa asuvan ja ulkomailla asuvan välisiä reaali- tai rahoitusvarallisuuden siirtoja, joihin ei liity niiden arvon mukaisia vastasuorituksia reaali- tai rahoituserien muodossa. Maksutaseen laatimisperiaatteiden mukaan tällaiset taloudellista arvoa omaavien varojen siirrot on kirjattava, vaikka vastasuorituksia ei tapahdukaan. Tulonsiirtojen tasetta tarvitaan sen vuoksi, että maksutasetta laadittaessa sovellettava kaksinkertainen kirjanpito vaatii vastaerien konstruointia myös mainitun kaltaisille siirroille. Tulonsiirtojen taseen tulo- ja menopuoli toimivat siis kyseisten, muualle maksutaseeseen (sekä vaihto- että pääomataseeseen) kirjautuvien varojen siirtojen vastaerinä.²⁹

Tulonsiirtojen taseeseen on tilastoitava kotimaassa asuvan ja ulkomailla asuvan välisten varojen siirtojen ohella myös yksittäisen henkilön asuinmaan muutoksen (siirtolaisuuden) yhteydessä tapahtuvat varojen siirrot. Henkilö katsotaan siirtolaiseksi, jos asuinmaan vaihdoksen voidaan olettaa kestävän vähintään yhden vuoden. Tulonsiirtojen taseeseen kirjautuu periaatteessa siirtolaisten mukanaan tuoma ja viemä nettovarallisuus.

²⁹Loppuosassa esitystä ei enää puhuta vastaeristä, vaan kustakin tulonsiirtotyypistä käytetään sen "varsinaista" nimitystä, vaikka itse asiassa tarkoitetaankin kyseistä vastaerää.

Tässä yhteydessä on huomautettava, että nimestään huolimatta tulonsiirtojen tase sisältää "juoksevien" suoritusten lisäksi eriä, jotka saatetaan käsittää luonteeltaan vastikkeettomiksi pääomansiirroiksi. Käytännössä näitä voivat joissakin tapauksissa olla esim. valtioiden väliset avustukset. IMF:n suositusten mukaisesti erät on tilastoitava vaihtotaseeseen tulonsiirtojen ryhmään, kun taas SNA:ssa vastikkeettomat pääomansiirrot jätetään vaihtotaseeseen varsinaisten tulojen ja menojen ulkopuolelle (vrt. kappale 3.2). Suomen maksutaseessa noudatetaan tällä kohtaa IMF:n suosituksia.

4.6.2 Tulonsiirrot Suomen maksutaseessa

Tulonsiirrot voidaan ryhmitellä antavan ja/tai saavan sektorin mukaan yksityisiin ja julkisiin tulonsiirtoihin. Suomen maksutaseessa tätä ryhmittelyä on mahdollista soveltaa nykyisin vain menopuoleen (taulukko 11). Tulonsiirtoerien tarkempi sisältö käy ilmi seuraavasta.

- 1 Ulkomailta saadut ja ulkomaille annetut tavaralahjat. Nämä ovat muiden palvelusten taseessa tilastoitujen tavaralahjojen vastaeriä.
- 2 Muut yksityiset tulonsiirtotulot ja -menot. Tietolähteenä on valuuttatilasto. Erän sisältöä selostetaan liitteessä 1, mutta pääsiallisena sisältönä ovat henkilökohtaiset pääomansiirrot ja siirtolaisvaluutta. Yksityisiin tulonsiirtomenoihin siirretään lisäksi yksityisiä jäsenmaksuja edustuksen ja sekulaisten palvelusten valuuttamenoista Tilastokeskuksen arvion mukaisesti.

TAULUKKO 11 TULONSIIRROT SUOMEN MAKSUTASEESSA
V. 1981, milj. markkaa

	Mmk
<hr/>	
TULONSIIRTOTULOT	
YKSITYISET:	
ULKOMAILTA SAADUT TAVARALAHJAT	13
MUUT YKSITYISET TULONSIIRTOTULOT (YVT 831, 836, 839, 795 ja 797)	376
<hr/>	
TULOT YHTEENSÄ	389
<hr/>	
TULONSIIRTOMENOT	
YKSITYISET:	
ULKOMAILLE ANNETUT TAVARALAHJAT	2
MUUT YKSITYISET TULONSIIRTOMENOT (YVT 531, 536, 539, 395 ja 397)	430
JULKISET:	
JULKISYHTEISÖIDEN VÄLISET TULONSIIRTO- MENOT (YVT 332)	186
KEHITYSYHTEISTYÖ (SUUNNITTELU) JA ELIN- TARVIKKEIDEN VIENTITUKI KEHITYSMAIHIN	269
KEHITYSLUOTTOJEN ANTEEKSIANNOT	0
<hr/>	
MENOT YHTEENSÄ	887

- 3 Julkisyhteisöiden väliset tulonsiirtomenot sisältävät maksut osallistumisesta kansainvälisten järjestöjen toimintaan ulkomailla (mm. sopimusten mukaiset maksut ja jäsenmaksut) sekä julkisen kehitysavun. Lähteenä on valuuttatilasto.
- 4 Elintarvikkeiden vientituki kehitysmaihin saadaan Tilastokeskuksesta ulkoasiainministeriön laskelmien mukaisina. Kehitysyhteistyöprojekteissa suoritettun suunnittelutyön arviointi on selostettu sivulla 56.
- 5 Tulonsiirtomenoiksi katsottavat kehitysluottojen anteeksiannot saadaan Suomen Pankin valuuttapolitiikan osastolta.

4.7 Muut

Vaihtotaseen ryhmään "muut" tilastoidaan vaihtotaseeseen kuuluvina pidettävät mutta tavarakaupan, palvelusten, pääomankorvausten ja tulonsiirtojen ulkopuolelle jätettävät liiketoimet. Suomen maksutaseessa nämä ovat taulukon 12 mukaisia.

Ulkomailta saadut ja ulkomaille maksetut palkat ja sosiaaliturvamaksut siirretään tänne edustuksen ja sekalaisien palvelusten valuuttatuloista ja -menoista. Samoin tekijänpalkkiot siirretään sekalaisista palveluksista. Siirrot suoritetaan Tilastokeskuksen arvioiden perusteella.

TAULUKKO 12 VAIHTOTASEEN RYHMÄ "MUUT" SUOMEN MAKSUTASEESSA
V. 1981, milj. markkaa

	Mmk
<hr/>	
MUUT VAIHTOTASEEN TULOT	
PALKAT JA SOSIAALITURVAMAKSUT	521
TEKIJÄNPALKKIOT	8
ROYALTYT (YVT 762)	20
VAKUUTUSMAKSUT, NETTO	946
VAHINGONKORVAUKSET	463
<hr/>	
TULOT YHTEENSÄ	1958
<hr/>	
MUUT VAIHTOTASEEN MENOT	
PALKAT JA SOSIAALITURVAMAKSUT	53
TEKIJÄNPALKKIOT	28
ROYALTYT (YVT 362)	374
VAKUUTUSMAKSUT, NETTO	449
VAHINGONKORVAUKSET	947
<hr/>	
MENOT YHTEENSÄ	1838

Royaltytulot ja -menot käsittävät lisenssi- ja royalty-maksut eli käyttö- ja valmistusoikeuksista suoritettut maksut sekä tavaramerkkien, mallien ja nimien käyttö-maksut. Tiedot otetaan valuuttatilastosta.

Vakuutusmaksut, netto ja vahingonkorvaukset ovat SNA:n mukaisia vaihtotaseen tuloihin ja menoihin lisättäviä eriä (vrt. kappale 4.4.2). Luvut on laadittu siten, että ne yhdessä vakuutuspalvelusten kanssa vastaavat vakuutustoimintaan liittyviä ulkomaisia kokonaistuloja ja -menoja.

5 PÄÄOMATASE

5.1 Yleistä

Maksutaseasetelman alaosassa esitettävään pääomataseeseen kirjataan kaikki maksutasetta laativan maan ulkomaisia rahoitussaamisia ja -velkoja muuttavat liiketoimet. Pääomatase toimii samalla maksutaseen yläosan tulojen ja menojen erotuksen (vaihtotaseen jäämän) vastaeränä: vaihtotaseen ylijäämää (alijäämää) vastaa markkamääräisesti yhtä suuri pääomataseen alijäämä (ylijäämä).

Liiketoimen käsite ymmärretään saamisten ja velkojen³⁰ yhteydessä suppeasti omistuksen vaihdoksi (samaan tapaan kuin tavarakaupassa). Uusien saamisten luonti ja entisten kuolelutukset sisällytetään näihin liiketoimiin. Vastikkeettomat saamisten ja velkojen muutokset on myös otettava mukaan (vastaerä tulonsiirtoihin).

Ulkomaisilla saamisilla tarkoitetaan kotimaassa asuvien saamisia ulkomailla asuville, ns. monetaarista kultavarantoa sekä erityisiä nosto-oikeuksia IMF:ssä. Ulkomaisilla veloilla tarkoitetaan kotimaassa asuvien velkoja ulkomailla asuville.

Ulkomaisia saamisia ja velkoja muuttavien liiketoimien kirjaamiseksi olisi siis useimmiten ainakin periaatteessa pyrittävä toteamaan kunkin liiketoimen kummankin osapuolen kotimaa. Käytännössä tämä voi muodostua hankalaksi varsinkin, jos on kyse helposti siirrettävistä (myytävistä/ostettavista) saamisista ja veloista. Maksutasekäsikirja suosittaakin pääomataseen sisällöksi talouden ulkomaisten saamisten ja velkojen muutoksia

³⁰Esityksessä ei tästä lähtien puhuta enää rahoitussaamisista ja -veloista, vaan käytetään yleisnimityksiä "saamiset" ja "velat".

lavecasi ymmärrettyinä, jolloin on mahdollista, että mukaan kirjautuu myös joitakin kotimaassa (tai ulkomailla) asuvien keskinäisiä liiketoimia.

Saamisten ja velkojen arvon perusteena tulee käyttää niiden markkinahintaa³¹ ja liiketoimien tapahtumahetken valuuttakursseja. Ajoitusperusteeksi eli liiketoimen tapahtumahetkeksi olisi puolestaan otettava se yhteinen ajankohta, jolloin sekä velkoja että velallinen merkitsevät saamisen/velan kirjanpitoonsa. Velkojen kuolestusten ajoitusperusteeksi suositetaan alkuperäisessä sopimuksessa ilmoitettua kuoleuspäivämäärää (eikä esim. kuoleusmaksujen todellista suoritusajankohtaa).³²

Saamisten ja velkojen arvojen muutokset, jotka aiheutuvat hintojen tai valuuttakurssien vaihteluista, on jätettävä pääomataseen ulkopuolelle.³³ On kuitenkin huomattava, että edellä sanottu koskee vain ns. toteutumattomia pääomavoittoja (tai -tappioita). Omistuksen vaihdon yhteydessä toteutuneet pääomavoitot (-tappiot) tulisi rekisteröidä pääomataseeseen. Pääomatappioita, jotka aiheutuvat velallisten yksipuolisten päätösten takia saamatta jääneistä lainojen lyhennyksistä, ei pidä ottaa mukaan.

Pääomataseen tilastointia koskevien yleisten huomautusten päätteeksi käsitellään seuraavassa vielä pääomata-

³¹Saamisten ja velkojen markkinahinnan käsitettä selostetaan tarkemmin maksutasekäsikirjassa, s. 31.

³²Maksutasekäsikirjassa (s. 39) käsitellään esim. kuoleusmaksujen viivästymisen tapauksessa maksutaseessa käytettävää kirjausmenettelyä. Koska tämä kirjausmenettely eroaa nettovaikutukseltaan yleensä vain vähän maksuperusteisesta kirjauksesta, kuoleuksille käytetään usein pelkkiä maksuperusteisia tietoja (siis ilman ajoituskorjauksia).

³³IMF:n raportteihin tosin vaaditaan valuuttakursseista aiheutuneiden keskuspankin valuuttavarannon muutosten esittämistä pääomataseessa lisätietona.

seen erien jaottelua toisistaan tietyillä perusteilla poikkeaviin ryhmiin. Kyseinen jaottelu on mahdollista suorittaa monella tavalla. Erät voidaan jakaa mm. erikseen saamisten ja velkojen muutoksiin sekä pääoman funktionaalisen tyypin, alkuperäisen kestoajan ja kotimaisen velkoja ja/tai velallissektorin mukaisesti. Maksutasekäsikirjassa jätetään maksutasetta laativalle maalle ryhmitysten esittämisen suhteen melko paljon valinnanvaraa, ja valittava esitystapa heijastaa pitkälti kunkin maan omia erityisoloja.

Selvennyksenä edelliseen mainittakoon, että pääomavirtojen funktionaalisella luokituksella tarkoitetaan tässä yhteydessä niiden jaottelua pääasiallisen käyttötarkoituksensa perusteella eri tyyppeihin, joiden käyttäytymisen voidaan odottaa selvästi eroavan toisistaan. Maksutasekäsikirjan erottamia tyyppejä ovat suorat sijoitukset, portfoliosijoitukset, valuuttavarantoon luettavat erät ja residuaaliryhmä muut pääomavirrat.

Suoran sijoituksen tarkoituksena voidaan katsoa olevan, että sijoittaja pyrkii saavuttamaan pysyvää vaikutusvaltaa ulkomaisessa yrityksessä tapahtuvaan päätöksentekoon ja joutuu siten tarjoamaan huomattavan osuuden yrityksen osakepääomasta (tai muunlaisesta peruspääomasta). Portfoliosijoituksilla ei oleteta olevan tällaista päämotiivia, ja niihin luokitellaan suorien sijoitusten ja valuuttavarannon ulkopuolelle jätettävät pitkäaikaiset obligaatiolainat ja yritysten osakkeet. Valuuttavarantoon kuuluvat erät ovat valuuttaviranomaisten käytettävissä olevia välineitä maksutaseen mahdollisten tasapainottomuuksien rahoittamiseen tai säätelyyn.

5.2 Pääomataseen esittämistavasta ja tilastoinnista Suomessa

Seuraavassa tuodaan esille yleispiirteet pääomataseen esittämistavasta ja tilastointiperiaatteista Suomen

maksutaseessa, minkä jälkeen tilastointia tarkastellaan yksityiskohtaisesti.

Suomessa omaksutun käytännön mukaisesti pääomatase jaotellaan pitkä- ja lyhytaikaisiin pääomanliikkeisiin sekä keskuspankin valuuttavarannon muutokseen. Osoitetut erityiset nosto-oikeudet erotetaan asetelmassa lisäksi omaksi ryhmäkseen (ks. taulukko 1, s. 12). Pyrkimyksenä on lähinnä ollut järjestää pääomatase siten, että maksuvalmiudeltaan suurimmat ja herkimmin liikkuvat erät näkyisivät asetelmassa alimpina.

Pitkääikaista pääomaa ovat saamiset ja velat, joiden alkuperäinen, lainasopimuksen mukainen takaisinmaksuaika on vuotta pitempi tai joiden takaisinmaksuaikaa ei ole määritetty. Lyhytaikaisen pääoman takaisinmaksuaika on korkeintaan vuosi.

Pitkä- ja lyhytaikaiset pääomavirrat esitetään puolestaan kumpikin lähinnä luottotyyppien mukaan ryhmiteltyinä. On kuitenkin huomattava, että luottotyypit eivät sellaisenaan noudata maksutasekäsikirjan funktionaalista luokitusta. Ainoastaan suorien sijoitusten osalta ryhmittely pyrkii vastaamaan näitä käsitteitä.

Pääomataseen tietoja kerättäessä keskeisenä ryhmitysperusteena on kotimaisen velanottajan/antajan sektori. Käytettävä sektorijaotus on seuraava:

- yritykset
- valtio
- kunnat
- Suomen Pankki
- muut pankit
- muut rahoituslaitokset.

Taulukon 1 mukaisessa esitystavassa sektorijaotus ei tosin tule selvästi esille, mutta jaotusta tarvitaan mm. IMF:lle lähetettäviä raportteja sekä Suomen Pankissa sovellettavaa rahoitustilinpitoa varten.

Saamisten ja velkojen muutokset tuodaan Suomen pääomataseessa esille erillisinä pitkäaikaisen pääoman puolella kaikista ryhmistä, mutta lyhytaikaisesta pääomasta näytetään vain yritysten vientisaamiset ja -ennakot. Tärkeimpiä syitä tähän ovat sekä lyhytaikaisen pääoman tilastoaineiston oletettu epäluotettavuus pitkäaikaiseen verrattuna että eräiden tilastotietojen käsittely luottamuksellisina (koskee erityisesti valuuttapankkeja).

Ulkomaisten saamisten vähennys ja velkojen lisäys saavat maksutaseessa positiivisen etumerkin. Vastaavasti saamisten lisäys ja velkojen vähennys merkitään negatiivisina. Tämä pätee myös keskuspankin valuuttasaamiin ja -velkoihin, joten valuuttavarannon nettolisäys näytetään negatiivisena ja -vähennys positiivisena.

5.2.1 Pitkäaikaisten rahoituslainojen ja toimitusluottojen nostot ja kuolelutukset

Pääomataseen ensimmäisenä ryhmänä Suomen maksutaseessa esitetään pitkäaikaisten rahoituslainojen ja toimitusluottojen nostot ja kuolelutukset (taulukko 13). Velka puolella ryhmään kuuluvat rahoituslainat sekä tuonti- ja vuokrausluotot. Rahoituslainat käsittävät yksittäisvelkakirjalainat ja joukkovelkakirjalainat (obligatiot, debentuurit, talletustodistuslainat, ns. private placement -lainat ja lainat Maailmanpankilta).

TAULUKKO 13 PITKÄAIKAISTEN RAHOITUSLAINOJEN JA TOIMITUSLUOTTOJEN
 NOSTOT JA KUOLETUKSET SUOMEN MAKSUTASEESSA
 V. 1981, milj. markkaa

	Mmk
NOSTOT	
SAAMISET:	
VIENTILUOTTOSAAMISTEN NOSTOT	-1606
VELAT:	
LAINOJEN NOSTOT	8312
- yritykset	4383
- valtio	2708
- kunnat	23
- Suomen Pankki	0
- muut pankit	303
- muut rahoituslaitokset	895
Netto	6706
KUOLETUKSET	
SAAMISET:	
VIENTILUOTTOSAAMISTEN KUOLETUKSET	1088
VELAT:	
LAINOJEN KUOLETUKSET	-4643
- yritykset	-2911
- valtio	-575
- kunnat	-58
- Suomen Pankki	-73
- muut pankit	-241
- muut rahoituslaitokset	-785
Netto	-3555

Tuontiluotot sisältävät tuonnin toimitus- ja rahoitusluotot sikäli kuin rahoitusta ei ole välitetty pankkien taseiden kautta. Vuokrausluotot liittyvät luonteeltaan pitkäaikaiseen leasing-toimintaan.

Saamispuoli sisältää suomalaisten viejien ulkomaisille ostajille myöntämät toimitusluotot, joiden rahoitus tapahtuu Suomen Vientiluotto Oy:n kautta (vientiluotto-saamiset taulukossa 13).

Tilastolähteenä käytetään ensinnäkin Suomen Pankin valuuttapolitiikan osaston nykyisin³⁴ laatimaa pitkäaikaisen ulkomaisen bruttovelan velkatyyppittäistä tilastoa, josta saadaan rahoituslainojen sekä tuonti- ja vuokrausluottojen nostot ja kuoletukset. Tilastoa laadittaessa nostot ja kuoletukset kurssataan juoksevasti tapahtumakuukauden myyntikurssien³⁵ keskiarvolla kullekin valuutalle, joten vaatimus valuuttakurssimuutosten vaikutusten poistamisesta tulee likimäärin täytetyksi. Tiedot vientiluottosaamisten nostoista ja kuoletuksista saadaan Suomen Vientiluotto Oy:ltä valuuttapolitiikan osaston välityksellä.

Taulukossa 13 esitetään velkapuolelta myös sektoreittaisia tietoja. Nämä saadaan valuuttapolitiikan osaston tiedostoista erikseen suoritettavilla atk-ajoilla.

5.2.2 Suorat sijoitukset

Suorat sijoitukset Suomesta ulkomaille ja ulkomailta Suomeen (taulukko 14) käsittävät omana pääomana tehdyt sijoitukset (pl. repatrioinnit) ja annetut tytäryhtiölainat nettomääräisinä (nostot-kuoletukset).

³⁴Aikaisemmin tilasto laadittiin Suomen Pankin ulkomaisen rahoituksen osastolla.

³⁵Maksutaseen kannalta oikeampi menettely olisi kuitenkin käyttää osto- ja myyntikurssien keskiarvoa.

TAULUKKO 14 SUORAT SIJOITUKSET SUOMEN MAKSUTASEESSA
V. 1981, milj. markkaa

Mmk

SUORAT SIJOITUKSET SUOMESTA:

Oma pääoma (ml. ilmaisannit, pl. repatrioinnit) -600

Tytäryhtiölainat (nostot-kuoletukset) -12

Yhteensä -612

SUORAT SIJOITUKSET SUOMEEN:

Oma pääoma (ml. ilmaisannit, pl. repatrioinnit) 150

Tytäryhtiölainat (nostot - kuoletukset) -75

Yhteensä 75

Tiedot otetaan Suomen Pankin ulkomaisen rahoituksen osaston tilastojen mukaisina. Tilastot sisältävät Suomessa sijaitsevat yhtiöt, joiden suoran ulkomaisen omistuksen osuus ylittää 20 % nimellisarvoisesta osake-, osuus- tai muusta peruspääomasta (velat) sekä ulkomailla sijaitsevat yhtiöt, joiden suoran suomalaisen omistuksen osuus ylittää 20 % mainitunkaltaisesta pääomasta (saamiset).³⁶

Tilastointikäytäntö on maksutasekäsikirjan suosituksia ahtaampi siinä mielessä, että omana pääomana tehtyjen sijoitusten ja tytäryhtiölainojen lisäksi mukaan olisi tilastoitava emo- ja tytäryhtiöiden väliset kauppaluotot ja tytäryhtiöiden jakamattomat voittovarot. Tietojen saanti näistä on kuitenkin vaikeaa, eikä niitä kyetä tilastoimaan riittävän luotettavasti.

Ulkomaisen rahoituksen osaston tilastojen mukaisiin omana pääomana tehtyihin sijoituksiin kuuluivat v. 1981 myös ilmaisannit. Vuodesta 1984 lähtien ilmaisanteja ei enää huomioida näissä tilastoissa, joten ne jäävät nykyisin maksutaseen ulkopuolelle.

Ulkomaisen rahoituksen osaston tilastoja pyrittiin vuoteen 1983 asti täydentämään lisäämällä muun pitkäaikaisen pääoman ryhmään (kappale 5.2.3) ne pääomavirrat, joissa emoyhtiön omistusosuus oli alle 20 %. Lisäerä laskettiin vertaamalla valuuttatilastosta saatavia suorien sijoitusten tietoja ulkomaisen rahoituksen osaston tietoihin. Lisäerä kuvasi kuitenkin lähinnä vain näiden kahden tilaston välisiä ajoituseroja, koska valuuttatilastossa alle 20 prosentin omistusosuuden ryhmään kuuluvat pääomavirrat ovat yleensä sijoittuneet muihin henkilökohtaisiin pääomansiirtoihin, jotka maksutasetilastossa on puolestaan luokiteltu vaihtotaseeseen vas-

³⁶Vuodesta 1984 alkaen omistusosuusraja on pudonnut 10 prosenttiin.

tikkeettomiksi tulonsiirroiksi. Lisäerän käytöstä luovuttiin vuoden 1984 alusta lähtien, koska erä menetti merkitystään ulkomaisen rahoituksen osaston suorien sijoitusten tilaston omistusosuusrajan alentamisen takia (ks. alaviite 36, s. 75).

5.2.3 Muu pitkäaikainen pääoma

Muun pitkäaikaisen pääoman erät voidaan saamispuolella ryhmitellä kansainvälisten rahoituslaitosten jäsenosuuksiin, kehitysluottoihin, rahoituslainoihin (sektoreittain) ja muiden saamisten muutoksiin (taulukko 15). Velkapuoli on suppeampi ja jakautuu vain kansainvälisten rahoituslaitosten jäsenosuuksiin ja muiden velkojen muutoksiin.

Kansainvälisten rahoituslaitosten jäsenosuudet viittaavat saamisten ja velkojen muutoksiin, jotka syntyvät valtion suorittaessa jäsenosuusmaksujaan näille rahoituslaitoksille. Jäsenosuudet suoritetaan joko käteismaksulla tai velkakirjalla, jota kuuletetaan myöhemmin. Maksutaseessa luokitellaan pitkäaikaisiksi saamisiksi kaikki jäsenosuudet, jotka valtio sitoutuu maksamaan. Jäsenosuussaamisten varanto tietyllä hetkellä muodostuu siten kaikkien aikaisemmin suoritettujen käteismaksujen ja velkakirjojen nostojen kumulointuneesta yhteissummasta. Maksutaseeseen otettava saamisvarannon muutos lasketaan kunkin periodin käteismaksusuoritusten ja velkakirjojen nostojen summana.

TAULUKKO 15 MUU PITKÄAIKAINEN PÄÄOMA SUOMEN MAKSUTASEESSA
V. 1981, milj. markkaa

Mmk

SAAMISTEN NETTOMUUTOS (NOSTOT - KUOLETUKSET):

Kansainväliset rahoituslaitokset	-142
Kehitysluotot	-33
Valtion rahoituslainat	-40
Yritysten rahoituslainat	-8
Pankkien rahoituslainat	-1
Muiden rahoituslaitosten rahoituslainat	0
Muut saamiset	-130
	<hr/>
	YHTEENSÄ -354

VELKOJEN NETTOMUUTOS (NOSTOT-KUOLETUKSET):

Kansainväliset rahoituslaitokset	69
Muut velat	-4
	<hr/>
	YHTEENSÄ 65

Pitkääaikaisiin velkoihin sisällytetään puolestaan ne velkakirjat, joilla valtio on suorittanut jäsenosuksiin. Jäsenosuuksien velkavaranto ilmoittaa kuolettamatta olevat velkakirjat. Maksutaseeseen otettava velkavarannon muutos koostuu yhtäältä velkakirjojen nostoista (velat lisääntyvät) ja toisaalta velkakirjojen kuoletuksista (velat supistuvat). Tietolähteenä käytetään valuuttapolitiikan osaston laatimaa tilastoa.

Kehitysluotot liittyvät valtion harjoittamaan kehitysyhteistyöhön. Niiden luottoehdot poikkeavat tavanomaisista ulkomaille myönnettävistä rahoituslainoista ja ne on erotettu omaksi ryhmäkseen. Kehitysluotot tilastoidaan ulkoasiainministeriön tietojen mukaisina.

Rahoituslainojen nostot ja kuoletuksot otetaan valuuttapolitiikan osaston sektoreittaisesta saamistilastosta. Saamisiin sisällytettiin v:sta 1982 lähtien myös Suomen Pankin ns. määräaikaiset ruplasaamiset (maksettiin takaisin vuonna 1984).

Taulukon 15 muiden saamisten ja velkojen muutokset laadittiin vuoteen 1983 asti siten, että ne kuvasivat lähinnä valuuttatilaston ja ulkomaisen rahoituksen osaston tilaston ajoituseroja suorien sijoitusten osalta (vrt. s. 75). Lisäksi mukaan tulivat mm. kiinteistö- ja asuntokaupat. Vuodesta 1984 alkaen pitkäaikaisen pääoman tase on tilastoitu valuuttapolitiikan osaston pitkäaikaisten velka- ja saamistilastojen mukaisena, joten mainitusta laadintamenettelystä on luovuttu. Nykyisin muiden velkojen erä sisältää suomalaisten yritysten ulkomaisilla pääomamarkkinoilla liikkeeseen laskemat osakkeet sekä Helsingin Arvopaperipörssin välityksellä ulkomaille myydyt arvopaperit. Sen sijaan kiinteistö- ja asuntokauppoja ei tällä hetkellä tilastoida maksutaseeseen.

5.2.4 Tuontiennakot ja -velat sekä vientisaamiset ja -ennakot

Tuontiennakot ja -velat sekä vientisaamiset ja -ennakot ovat ulkomaankauppaan liittyviä yritysten myöntämiä ja saamia lyhytaikaisia ulkomaisia kauppa- ja rahoitusluottoja.

Tuontiennakoiden ja -velkojen muutosten osalta on tällä hetkellä mahdollista arvioida vain niiden yhteenlaskettua kehitystä kuvaava nettoluku.³⁷ Tämä tapahtuu kumuloimalla tullatun tuonnin (tullihallitus) ja valuuttatilastosta saatavan maksetun tuonnin arvon erotusta kuukausittain.³⁸ Tullatusta tuonnista (cif) poistetaan ensin arviolta alennusten ja suomalaisille varustamoille maksettujen tuontirahtien takia syntyvä tullatun ja maksetun tuonnin välinen pysyvä ero. V. 1981 ko. eroksi oletettiin 5.5 % tullatun tuonnin arvosta. Valuuttameinoihin sisällytetään myös yritysten pitkäaikaisten tuontiluottojen (sekä toimitus- että rahoitusluottojen) nostot ennaikaisiksi tavaramaksuiksi. Menettelyllä eliminoidaan mahdollisuus, että nettotuontivelka sisältäisi pitkäaikaisen pääoman puolelle kuuluvia tuontiluottoja.

Jos tuoja on ottanut omissa nimissään lyhytaikaista tuonnin rahoitusluottoa, valuuttatilaston tavaramenot sisältävät vastaavan tavaramaksun vasta tuonnin rahoitusluottoa kuolettaessa. Näin ollen nettotuontivelkalaskelma sisältää myös yritysten omissa nimissään ottamat lyhytaikaiset tuonnin rahoitusluotot. Pankkien taaseidensa kautta ottamat tuonnin rahoitusluotot ja tavarekselit kirjautuvat valuuttapankkien lyhytaikaiseen pääomaan eivätkä yritysten nettotuontivelkaan.

³⁷Ks. taulukko 1. Lyhytaikaisista pääomavirroista ei esityksessä laadita erillisiä taulukoita.

³⁸Nettotuontivelka kasvaa, jos tullattu tuonti ylittää valuuttatilaston tavaramaksut.

Vientisaamiset ja -ennakot saadaan maksutaseeseen erityisestä vientisaatavakyselystä, jonka suorittaa Suomen Pankin valuutantarkkailuosasto. Kysely lähetetään kahdesti vuodessa tärkeimmille vientiyrityksille (kattavuus on tällä hetkellä n. 70 % viennistä). Kyselyn vientisaamisten ja -ennakoiden tiedot ovat luonteeltaan varantoja. Maksutaseeseen otetaan varantojen muutokset sellaisenaan, joten valuuttakurssien muutokset vääristävät tällä kohtaa maksutaseen lukuja. Toisena epäkohtana voidaan mainita, että on jossain määrin epäselvää, tarkoittavatko kyselyn tiedot sellaisia vientisaamisia ja -ennakoita, joiden alkuperäinen kesto-aika on ollut enintään vuosi, vai sellaisia, joiden erääntymisaika kyselyhetkellä on enintään vuosi.

Vientiennakoihin on vielä lisätty Neuvostoliittoon suuntautuvaan projektivientiin liittyvien vientiennakoiden muutokset vuodesta 1981 lähtien, koska tällöin ko. projektivienti alettiin tilastoida bruttolaskutusperusteisena.

Pankkien taseiden kautta otettu vientisaamisten rahoitus ja tavaravekselit sisältyvät valuuttapankkien lyhytaikaiseen pääomaan.

5.2.5 Valuuttapankkien lyhytaikainen pääoma

Valuuttapankeilla tarkoitetaan pankkeja, joilla Suomen Pankin lisäksi on oikeus harjoittaa valuutanvaihtoa. Vuoden 1981 lopulla näitä olivat: Kansallis-Osake-Pankki, Suomen Yhdyspankki, Säästöpankkien Keskus-Osake-Pankki, Osuuspankkien Keskusosakepankki, Ålands Aktiebank, Postipankki, Peruspankki Oy ja Bensow Oy. Nykyisin ovat mukana myös Citibank, Chasebank ja Indosuez.

Valuuttapankkien lyhytaikaisen ulkomaisen pääoman muutosta laskettaessa lähdetään liikkeelle Suomen Pankin

rahopolitiikan osaston kuukausittain kokoamasta pankkien tasetilastosta, josta saadaan pankkien kaikki ulkomaiset saamiset ja velat. Varantotiedoista poistetaan ensin pitkäaikaisen pääoman erät valuuttapolitiikan osaston tietojen perusteella: velkapuolelta pankkien pitkäaikaiset ulkomaiset luotot ja saamispuolelta pitkäaikaiset rahoitussaamiset ja rahoitusomaisuuteen sisältyneet osakkuuslainat. Residuaalierien katsotaan vastaavan pankkien lyhytaikaisia saamisia ja velkoja.

Maksutaseessa käytetään saamisvarantojen muutoksia sellaisenaan. Velkavarantojen muutokset sen sijaan oikaistaan tietojenkäsittelyosastolla valuuttatilaston kokoamisvaiheessa laskettavalla kuukausittaisella kurssinmuutosagiolla. Tämä laaditaan valuuttapankkien nettovelalle (ns. valuuttatilanteelle) eli lyhytaikaisten velkojen ja lyhytaikaisen rahoitusomaisuuden erotukselle. Nettovelassa kunkin kuukauden aikana tapahtunut todellinen valuuttojen muutos kurssataan kuukauden keskimääräiseen myyntikurssiin, ja näin saatu markkamääräinen muutos otetaan maksutaseeseen. Muista pankkien lyhytaikaisista ulkomaisista eristä³⁹ ei pystytä poistamaan kurssimuutosten vaikutuksia.

Saamispuolelle lisätään pankkien tasetilaston tietoihin ylimääräisenä eränä joidenkin pankkien kohdalle ns. konsortiolainasaamiset ulkomailta. Kyseessä ovat tapaukset, joissa ulkomainen lainakonsortio, jonka jäseneksi pankki on liittynyt, on välittänyt lainan suomalaiselle yritykselle. Saamiset on merkitty vallitsevan käytännön mukaan pankin taseeseen kotimaisiin eriin, koska lopullinen lainoitettava on suomalainen. Pankin

³⁹Valuuttatilanteen velat ja saamiset ovat vain osa (joskin huomattavin) kaikista pankkien lyhytaikaisista ulkomaisista veloista ja saamisista. Muut pankkien lyhytaikaiset ulkomaiset erät sisältävät mm. tavaravekseleitä, siirtosaamisia ja -velkoja, vaihto-omaisuuden joukkovelkakirjoja sekä sijoitusomaisuuden.

konsortio-osuuden jälleerahoitus ulkomailta on kuitenkin kirjattu pankin ulkomaisiin velkoihin. Yrityksen saama luotto sisältyy edelleen pitkäaikaisen ulkomaisen velan tilastoihin. Pankkien taseiden kotimaisiin eriin merkityt konsortiossaamiset lisätään tasapainon vuoksi maksutasetilastossa ulkomaisiin lyhytaikaisiin saamisiin. Tiedot pankkien konsortiolainasaamisista otetaan ulkomaisen rahoituksen osaston lyhytaikaisen luvanvaraisen rahoituksen tilastoista. Näistä selviää konsortio-osuuksien ulkomainen jälleerahoitus, jonka katsotaan vastaavan konsortiolainasaamia. Kurssimuutosten vaikutuksia saamisvarantojen muutoksiin ei kyetä poistamaan.

Pankkien tasetilastojen käyttöön liittyvänä ongelmana voidaan mainita mm. se, että tasetietojen saamiset on yleensä kurssattu ostokurssiin ja velat myyntikurssiin. Lisäksi saamiset olivat aliarvostettuja ennen vuotta 1982.

5.2.6 Muu lyhytaikainen pääoma

Muuhun lyhytaikaiseen pääomaan sisällytetään edellä käsiteltyjen lyhytaikaisen pääoman ja Suomen Pankin valuuttavarantoerien (ml. osoitetut erityiset nosto-oikeudet) ulkopuolelle jäävät pääomavirrat. Nämä voidaan jakaa yritysten, Suomen Pankin, muiden rahoituslaitosten (pl. pankit) ja valtion saamisten ja velkojen muutoksiin.

Yritysten lyhytaikaiset saamiset koostuvat ulkomaisista tilivaroista, vientivekseleistä ja ulkomailta takaisin-ostetuista suomalaisista arvopapereista.

Ulkomaiset tilivarat viittaavat yritysten omiin ulkomaille pitämiin tileihin, joihin vaaditaan Suomen Pankin lupa (ns. poikkeuslupatilit). Tileiltä voidaan maksaa ulkomaille saaduista tuloista heti kuluja ilman

välillä muuten tapahtuvaa valuuttasaamisten kotiuttamista Suomeen. Tilien käytöstä tulee raportoida Suomen Pankille neljännesvuosittain. Maksutaseessa huomioidaan varustamoiden, vakuutusyhtiöiden ja Finnair Oy:n poikkeuslupatilit. Tiedot saadaan valuutantarkkailuosastolta, joka ilmoittaa kyseisten tilien varojen ja velkojen saldot. Saldojen muutos tulee sellaisenaan maksutaseeseen.

Vientivekselit tarkoittavat vientisaamisten katteeksi asetettuja vekseleitä, jotka yrityksillä on mahdollisuus diskontata Suomen Pankkiin. Vekseleiden saldotiedot käyvät selville Suomen Pankin kirjanpidosta. Valuuttakurssimuutosten vaikutus saldoihin poistetaan maksutaseeseen otettavista muutosluvuista. Poistaminen suoritetaan Suomen Pankin kirjanpito-osaston antamien kurssinmuutosagiotietojen avulla. Agiot lasketaan kirjanpito-osastolla päivittäin.

Ulkomailta takaisinostetut suomalaiset arvopaperit sisällytetään yritysten lyhytaikaisiin ulkomaisiin saamiin seuraavasta syystä. Valuuttapolitiikan osaston pitkäaikaisen ulkomaisen bruttovelan tilastoon kirjataan nostoiksi suomalaisten yritysten ulkomailla liikkeelle laskemat valuuttamääräiset obligaatiolainat. Jos näitä arvopapereita ostetaan jälkimarkkinoilla takaisin Suomeen, mainittu tilasto ei kuitenkaan huomioi tätä ulkomaisen velan kuoletukseksi.⁴⁰ Lyhytaikaisen pääoman puolelle on tämän vuoksi perustettu oikaisuerä. Tiedot ostoista tulevat ulkomaisen rahoituksen osastolta.

Yritysten lyhytaikaiset velat käsittävät edellä mainittujen poikkeuslupatilien velat sekä yritysten omissa nimissään ottamat yksittäiset velkakirjalainat. Jälkim-

⁴⁰Takaisinostajia ovat Suomen Pankki, valuuttapankit, vakuutusyhtiöt ja muut lainanottajat. Pankkien taseissa ulkomailta takaisinostetut arvopaperit ovat kotimaisissa valuuttamääräisissä erissä.

mäisillä tarkoitetaan sellaista lyhytaikaista luvanvaraista väliaikaisrahoitusta, joka ei liity tuonnin tai viennin rahoitukseen. Kurssivaikutuksista puhdistetut nettonostot ilmoitetaan ulkomaisen rahoituksen osastolta.

Suomen Pankin lyhytaikaisista ulkomaisista saamisista otetaan mukaan tähän ryhmään seuraavat erät: vaihdettavien ja sidottujen valuuttojen sekä ulkomaisten obligatioiden arvostuskorjaukset,⁴¹ markkaosuus IMF:ssä ja tietyt pienehköt osakesijoitukset. Tiedot saadaan Suomen Pankin kirjanpidosta. Saamissaldojen muutokset otetaan maksutaseeseen. Lisäksi IMF:n markkaosuuden muutos voidaan puhdistaa kurssivaikutuksista em. kirjanpito-osaston kurssinmuutosagioilla.

Suomen Pankin lyhytaikaisista ulkomaisista veloista otetaan mukaan IMF:n markkatilit ja ns. määräaikaiset velat (vuodesta 1982 lähtien). Jälkimmäiset tarkoittavat Suomen Pankin valuuttavarantonsa turvaamiseksi nostamia valmiusluottoja. Tietolähde on sama kuin edellä. Velkasaldojen muutokset oikaistaan kirjanpito-osaston kurssinmuutosagioilla.

Valtion lyhytaikaiseksi ulkomaiseksi saamiseksi luokitellaan maksutaseessa YK:n rauhanturvajoukkojen kustannuksista YK:lta syntynyt saaminen. Tiedot saamisen muutoksista antaa Tilastokeskus. Lyhytaikaisia ulkomaisia velkoja ei valtiolla ollut vuonna 1981.

Muilla rahoituslaitoksilla kuin pankeilla ei vuonna 1981 ollut lyhytaikaisia ulkomaisia saamia eikä velkoja. Vakuutusyhtiöillä, jotka esim. Suomen Pankin rahoitus-

⁴¹Arvostuskorjauksia tarvitaan sen vuoksi, että Suomen Pankin julkaiseman virallisen taseilmoituksen vastaava-puolen eriä on aliarvostettu kirjanpitolain sallimissa rajoissa (vaikka varsinaisesti ko. laki ei juridisesti Suomen Pankkia sidokaan).

tilinpidossa kuuluvat tähän sektoriin, on tosin ulkomaisia poikkeuslupatilejä, mutta näiden tiedot sisällytetään yrityssektorin lukuihin. Suomen Vientiluotto Oy on puolestaan ottanut omissa nimissään ulkomailta lyhytaikaista väliaikaisrahoitusta. Tämä lasketaan kuitenkin mukaan yrityssektorin väliaikaisrahoituksen erään.

5.2.7 Suomen Pankin valuuttavarannon muutos ja osoitetut erityiset nosto-oikeudet

Suomen Pankin valuuttavarannon muutos jakautuu valuuttasaamisten ja valuuttavelkojen muutoksiin. Valuuttasaamisiksi luetaan Suomen Pankin kultavaranto, varantosuus IMF:ssä, erityiset nosto-oikeudet, vaihdettavat ja sidotut valuutat sekä vuodesta 1980 lähtien myös ulkomaiset obligaatiot. Valuuttavelat koostuvat vaihdettavien ja sidottujen tilien veloista.

Osoitetut erityiset nosto-oikeudet erotetaan ulkomaisista veloista lisäksi omaksi ryhmäkseen maksutaseeseen.⁴² Ne näytetään yleistaseen yläpuolella, mutta erillään lyhytaikaisen pääoman taseesta.

Tietolähteenä käytetään Suomen Pankin kirjanpitoa.⁴³ Saldojen muutokset oikaistaan kurssivaikutuksista kirjanpito-osaston kurssinmuutosagioilla.

5.2.8 Virheelliset ja tunnistamattomat erät

Laskettaessa yhteen kaikki maksutaseen erät lopputulokseksi pitäisi periaatteessa tulla nolla. Kun kuitenkin

⁴²Erityiset nosto-oikeudet (SDR) luetaan valuuttasaamisiksi, mutta osoitetut erityiset nosto-oikeudet (SDR allocation) eivät kuulu valuuttavelkoihin. SDR-järjestelmän periaatteita kuvataan esim. artikkelissa COATS (1982).

⁴³Suomen Pankin kirjanpidossa käytetään kurssaukseen ko. päivän myyntikursseja.

maksutaseeseen todellisuudessa mukaan otetut erät lasketaan yhteen, tulos poikkeaa käytännössä miltei varmasti nollassa. Tämä aiheutuu yhtäältä käytetyissä tietolähteissä mahdollisesti olevista virheistä ja keskinäisestä yhteensopimattomuudesta (esim. ajoitus- ja kurssauserot jne.) sekä toisaalta joidenkin erien suoranaisestä poisjäännistä tilastojen puutteen takia. Maksutaseeseen laaditaan siten tilastoinnin virheellisyyksiä kuvaava termi, jolla yhteenlaskun tulos saatetaan keinotekoisesti nollassa.

On huomattava, että termi kuvaa yleensä vain kaikkien virheellisyyksien nettovaikutusta. Koska voidaan olettaa, että virheellisyyksiä kumoutuu keskenään, nettoluku ei välttämättä anna oikeaa kuvaa maksutasetilaston bruttovirheistä eikä siten tilastoinnin tarkkuudesta kokonaisuutena.

Virhetermi esitetään Suomen maksutaseessa osana lyhytaikaisen pääoman tasetta. Ryhmitys heijastaa ajatusta, että suurimmat virhelähteet olisivat lyhytaikaisten pääomanliikkeiden tilastoissa, erityisesti kauppaluotoissa. Kaikki virheellisyydet eivät kuitenkaan tule lyhytaikaisen pääoman puolelta, vaan todennäköisesti myös vaihtotaseen ja pitkäaikaisen pääoman tilastoinnissa esiintyy puutteita. Tilastoinnin suurimpia virhelähteitä käsitellään selvityksen loppuluvussa.

6 LOPPUHUOMAUTUKSIA

Selvityksen lopuksi tarkastellaan maksutaseen laadinnassa nykyisin käytettäviin tietolähteisiin liittyviä suurimpia ongelmia ja virhemahdollisuuksia sekä tuodaan esille joitakin tilastoinnin kehittämistarpeita. Aihepiiriä on käsitelty tarkemmin esim. Suomen Pankin maksutasetyöryhmän väliraportissa (1984), joten seuraava esitys on melko yleisluonteinen yhteenveto. Tarkastelu jakautuu kolmeen asiakokonaisuuteen, jotka ovat tietolähteissä esiintyvien valuuttatietojen muuntaminen markoiksi (kurssaus), Suomen Pankin valuuttatilaston käyttöön liittyvät yleiset ongelmat ja viimeisenä tiettyjen yksittäisten erien tilastoinnissa ilmenevät puutteet maksutaseen laadintaperiaatteiden kannalta.

Maksutasetilastoinnin periaatteiden mukaan Suomessa tulisi soveltaa ulkomaisten liiketoimien kurssauksessa myynti- ja ostokurssien keskiarvoa. Kuten tavarakaupan yhteydessä kuitenkin todettiin, tullihallituksen ilmoittama tavaroiden vienti kurssataan edellisen kuukauden viimeisen päivän ostokurssiin ja tavaroiden tuonti vastaavaan myyntikurssiin. Valuuttatilaston ja Suomen Pankin lupaan perustuvien ulkomaisten pääomanliikkeiden tilastojen valuuttatietojen kurssauksessa käytetään kuukauden myyntikurssia. Valuuttapankit noudattavat kirjanpitolainsäädäntöä ja Pankkitarkastusviraston ohjeita ja ovat ennen vuotta 1984 kurssanneet tilinpäätöksissään ulkomaiset saamiset pääasiassa ostokurssiin ja ulkomaiset velat myyntikurssiin. Suomen Pankin omassa kirjanpidossa käytetään kauttaaltaan myyntikurssia.

Maksutasetilastoon tehdään keskikurssiin oikaiseva kurssikorjaus ainoastaan kauppataseeseen. Valuuttatilaston, Suomen Pankin lupaan perustuvien ulkomaisten

pääomanliikkeiden tilastojen sekä Suomen Pankin kirjapidon tietojen kurssaustavan muuttaminen ei liene teknisesti vaikeaa. Sen sijaan pankkien tasetietojen kurssausmenetelmiin tulisi pyrkiä vaikuttamaan yhteistyössä Pankkitarkastusviraston kanssa.⁴⁴ Suomen Pankissa laadittavien tilastolähteiden valuuttamääräisten tietojen kurssaamisessa on järkevintä siirtyä soveltamaan keski-kurssia vasta silloin, kun valuuttapankit ovat siirtyneet yhtenäisesti keskikurssipohjalle tilinpäätöksis-sään.

Maksutaseen selvästi tärkeimpänä tietolähteenä on pidettävä valuuttatilastoa. Maksutaseen ja valuuttatila-ston välillä on kuitenkin (äskен mainitun kurssausta-van lisäksi) useita periaatteellisia eroja, minkä vuoksi valuuttatilaston käyttö ei ole täysin ongelmaton-ta. Tilastoihin mukaan otettavat liiketoimet poikkeavat ensinnäkin ajoitukseltaan, sillä valuuttatilasto on luon-teeltaan kassaperusteinen, kun taas maksutaseen tulee olla suoriteperusteinen. Toiseksi valuuttatilaston poh-jana olevissa valuuttamääräyksissä ei välttämättä erot-tella maksujen suorittajia maksutaseen mukaisilla koti-maassa ja ulkomailla asuvan käsitteillä. Kolmanneksi valuuttatilastossa liiketoimia ei kaikissa tapauksissa luokitella niin tarkasti ja yksityiskohtaisesti kuin maksutase vaatisi. Tosin Suomessa valuuttatilastoa kehitettäessä on pyritty melko pitkälle huomioimaan tältä osin nimenomaan maksutaseen vaatimukset. Neljän-tenä valuuttatilaston heikkoutena voidaan mainita, että

⁴⁴Pankkitarkastusvirasto onkin suosittanut keskikurssin käyttöä jo vuoden 1984 tilinpäätöksissä.

siitä puuttuu eriä, jotka pitäisi tilastoida maksutaseeseen. Tällaisia eriä ovat mm. tavaroiden vaihtokauppa ja vastikkeettomat tulonsiirrot. Maksutaseen tarvitsemää tietoa saattaa myös jäädä pois valuuttamaksujen nettoutusten takia.

Maksutasetilastoinnissa joudutaankin käyttämään useita valuuttatilastoa korvaavia ja täydentäviä tietolähteitä. Valuuttatilastoa on kuitenkin puutteistaan huolimatta pidettävä maksutasetilastoinnin peruskehikkona, joten sekä tilastoinnin että nopean seurantatiedon saannin kannalta on välttämätöntä, että sen jatkuvasta ylläpidosta ja kehittämisestä huolehditaan.

Kehittämistyö on erityisen tärkeää, jotta voitaisiin ottaa huomioon tilastojen tarkistamista vaativat ympäristön muutokset, jotka ilmenevät esim. uusien palvelusten kaupan muotojen kehittymisenä ja valuuttaoperaatioiden monimutkaistumisena.

Valuuttatilaston käyttöön liittyvien ongelmien käsittelyn jälkeen siirrytään tarkastelemaan joidenkin yksittäisten erien tilastoinnin heikkouksia. Tietolähteinä tulevat nyt siis kyseeseen muutkin aineistot kuin valuuttatilasto.

Kuten selvityksestä on käynyt ilmi, vaihtotaseen ns. näkymättömiä eriä⁴⁵ tilastoitaessa käytetään suurimmaksi osaksi suoraan valuuttatilaston tietoja. Näkymättömiä eriä jää siksi todennäköisesti jonkin verran maksutaseen ulkopuolelle. Palvelusten ulkomaankaupan laajentumisesta huolimatta tietyt valuuttatilaston mukaiset

⁴⁵Vaihtotaseen näkymättömillä erillä tarkoitetaan tavallisesti muita kuin tavarakauppaan kuuluvia liiketoimia.

palvelustulot eivät ole paljoakaan kasvaneet. Tällaisia palvelustuloja ovat esim. atk- ja informaatiopalvelut, tietoliikenne, konsultointi sekä jalostustyö. Voidaan epäillä, että osa palvelustuloista koodautuu valuuttatilaston tavaratuloihin. Koska maksutasetilaston kauppatase on tullihallituksen ulkomaankaupan tase lisättyä tavarankaupan korjauserillä, valuuttatilaston tavaratuloihin sisältyvät palvelustulot jäävät maksutasetilaston ulkopuolelle. Lisäksi korkoja saattaa kirjautua valuuttatilaston lainakoodeille.

Puuttuvat valuuttamaksut voitaisiin löytää esim. tekemällä kyselyjä suurimpiin palvelualan yrityksiin ja tarkistamalla, sijoittuvatko kyseisten yritysten näkymättömät erät valuuttailmoituslomakkeilla oikealla tavalla palveluihin ja vielä edelleen oikeille YVT:n palvelukoodeille.

Palvelusten ulkomaankaupan tilastoinnin kehittämispaineet kohdistuvat osaltaan myös valuuttatilaston palvelukoodien tietosisältöön ja luokituksiin. Vaikeutena on tällä kohtaa erityisesti, että ei ole olemassa tavara-kaupan tapaista kansainvälisesti hyväksyttyä palvelusten kaupan luokittelusäännöstöä.

Vaihtotaseen näkymättömien erien tilastoinnin ongelma-kohtana ovat vielä suorien sijoitusten tuotot ja tappiot. Maksutaseen pääomankorvaustulot sisältävät nykyisin valuuttatilaston ja ulkomaisen rahoituksen osaston tilaston mukaiset kotiutetut tuotot. Pääomankorvaustulojen pitäisi maksutaseen laadintaperiaatteiden mukaisesti sisältää myös ulkomaisten sijoitusten jakamatta ja siten kotiuttamatta jäävät tuotot/tappiot, joita tulisi

pääomataseessa vastata ulkomaisten sijoitusten kasvu/supistuminen. Ulkomaisen rahoituksen osaston suorien sijoitusten toimistolla on käytettävissään 1980-luvun alusta lähtien kyselymuotoiset tasetiedot yrityksistä, joihin suomalaiset ovat tehneet suoria sijoituksia. Näiden tasetietojen avulla voitaisiin selvittää kotiuttamattomat voittovarot, jotka tulevaisuudessa olisikin lisättävä maksutasetilastoon. Vastavasti maksutaseeseen olisi kirjattava ne Suomeen tehtyjen suorien sijoitusten voitot, joita ei ole siirretty ulkomaille. Tällä hetkellä ei kuitenkaan ole käytettävissä kyselymuotoisia tasetietoja yrityksistä, joihin ulkomailta asuvat ovat tehneet suoria sijoituksia. Maksutaseeseen syntyisi näin symmetriaongelma nykyisten tietolähteiden puutteellisuuden takia.

Pitkäaikaisen pääoman taseen tilastoinnin heikkoutena on mm. se, että kiinteistö- ja asuntokaupat jäävät nykyisin maksutaseen ulkopuolelle. Pitkäaikaisen pääoman tase on vuoden 1984 alusta lähtien vastannut valuuttapolitiikan osaston tietoja, joihin nämä erät eivät sisälly saldotietojen puuttumisen takia. Samoin osa suorista sijoituksista, joissa omistusosuus on alle 10 %, saattaa jäädä pois, koska lähteenä käytettäviin tilastoihin tällaiset sijoitukset otetaan mukaan vain harkinnanvaraisesti.

Pitkäaikaisen pääoman taseen suurimmat ongelmat aiheuttavat ehkä kuitenkin ulkomailta liikkeelle laskettujen obligaatiolainojen takaisinostot Suomeen sekä pankkien osallistumiset suomalaisia lainanottajia pitkällä maksuajalla rahoittaviin lainanantajakonsortioihin (ns. konsortiolainasaamiset). Koska valuuttapolitiikan osaston laatimaa tilastoa ei näiltä kohdin ole korjattu,

maksutasetilastoon on jouduttu perustamaan oikaisuerät yritys- ja pankkisektorin lyhytaikaisiin saamisiin. Jatkossa olisi syytä tarkistaa, sijoitetaanko erät pitkä- vai lyhytaikaisen pääoman puolelle ja merkitäänkö ne velkojen vähennykseksi vai saamisten lisäykseksi. Myös sektorijakoa olisi harkittava uudelleen.

Lyhytaikaisen pääoman taseen puolelta tarkastellaan ensin valuuttapankkien lyhytaikaisen pääoman tilastointia. Perustietolähteenä käytetään pankkien tasetilastoja. Näissä käytettävät kirjausmenetelmät eroavat jonkin verran maksutaseen laadintaperiaatteista. Edellä on jo todettu, että tasetietojen saamiset on kurssattu ostokurssiin ja velat myyntikurssiin. Taseiden vaihto- ja sijoitusomaisuus olivat yleensä aliarvostettuja ennen vuotta 1982. Oman ongelmansa muodostavat vielä em. konsortiolainasaamiset.

Yritysten lyhytaikaisten kauppaluottojen tilastointiin liittyy seuraavia puutteita. Tuontiennakoiden ja -velkojen muutoksia ei pystytä arvioimaan erikseen, vaan maksutaseessa näytetään vain näiden yhteistä kehitystä osoittava nettotuontivelan muutos. Nettotuontivelka vaihtelee tuontivelkojen muutoksia vastaavasti. Perusajatuksena tuontivelkojen muutoksen laskennassa on verrata tullattua tuontia (cif) ja valuuttatilastosta saatavaa maksettua tuontia. Laskentamenetelmää on nykyisessä muodossaan pidettävä melko epävarmana mm. tullatusta tuonnista arvionvaraisesti suoritettavien vähennysten takia. Vaihtoehtoinen tietolähde olisi tuonnin maksuaikajakaumataulukko, joka laaditaan tietojenkäsittelyosastolla. Maksuaikajakaumataulukon etuna olisi erityisesti, että tällöin nettotuontivelka voitaisiin eritellä tuontiennakoihin ja -velkoihin. Sen aikasarja-aineisto kaippaa kuitenkin vielä tarkistamista, ennen kuin tietoja voidaan sellaisenaan käyttää maksutaseessa.

Vientisaamiset ja -ennakot saadaan valuutantarkkailuosaston suorittamasta vientisaatavakyselystä. Maksutasetilastointia varten kyselyä olisi parannettava monelta osin. Esim. olisi uusittava kyselyn yrittäjäluetteloa, harkittava mahdollista kattavuuskorjausta, täsmennettävä tiedusteltavien erien sisältöä sekä selvitettävä kyselyn ja muiden maksutasetilaston tavaravientiin liittyvien pääomaerien väliset yhteydet. Parannusehdotusten toteuttaminen vähentäisi merkittävästi lyhytaikaisten kauppaluottojen tilastointiin nykyisin liittyvää epävarmuutta.

LÄHDELUETTELO

- AIRIKKALA, R. (1968)
Suomen maksutase vuosina 1957 - 1967, Taloudellisia selvityksiä 1968, Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, Sarja A:31. Helsinki.
- AIRIKKALA, R. ja SUKSELAINEN, T. (toim.) (1976)
Suomen maksutaseen kehityslinjat 1950 - 1974, Suomen Pankki, A:41. Helsinki.
- COATS, W.L., Jr. (1982)
The SDR as a Means of Payment. IMF Staff Papers, September, s. 422 - 436.
- INTERNATIONAL MONETARY FUND (1977)
Balance of Payments Manual, Fourth Edition. Washington.
- JUSSILA, A. (1982a)
Lyhytaikainen ulkomainen pääoma Suomen maksutaseessa, Suomen Pankin kansantalouden osasto 31.8.1982. Julkaisematon.
- JUSSILA, A. (1982b)
Lyhytaikaiset ulkomaiset vientisaatavat ja -ennakot maksutaseessa, Suomen Pankin kansantalouden osasto 27.10.1982. Julkaisematon.
- JUSSILA, A. (1982c)
Kansainvälisten rahoituslaitosten jäsenosuuksien kirjaaminen maksutaseeseen, Suomen Pankin kansantalouden osasto 16.11.1982. Julkaisematon.
- JUSSILA, A. (1983)
Vaihtotaseen tulojen ja menojen tietolähteiden erittely v. 1970 - 1981, Suomen Pankin kansantalouden osasto 11.5.1983. Julkaisematon.
- LAURILA, J. (1982)
Ulkomaiset pääomanliikkeet 1970-luvulla, Suomen Pankki, A:54. Helsinki.
- MAKSUTASETYÖRYHMÄ (1984)
Väliraportti. Suomen Pankki 16.10.1984. Julkaisematon.
- MIKKULAINEN, P. (1982)
Tavara- ja palveluskauppa Suomen maksutaseessa, Suomen Pankin kansantalouden osasto, Keskustelualoitteita KT 8/82.
- MOILANEN, J. (1981)
Suomen palvelustase vuosina 1960 - 1980 ja

kehitysnäkymiä vuoteen 1995, Taloudellinen
suunnittelukeskus, erillisselvitys. Helsinki.

UNITED NATIONS (1968)

A System of National Accounts, Studies in
Methods, Series F No. 2 Rev. 3. New York.

UNITED NATIONS (1970)

International Trade Statistics: Concepts and
Definitions, Statistical Papers, Series M.
No. 52. New York.

LIITE 1

JOIDENKIN VAIHTOTASEESSA TILASTOLÄHTEENÄ
KÄYTETTÄVIEN VALUUTTATILASTON MAKSUAIHEKOODIEN
SISÄLLÖSTÄ

Tässä liitteessä selostetaan vaihtotaseessa tilastolähteenä käytettävien, mutta varsinaisessa esityksessä selvittämättä jääneiden valuuttatilaston maksuaihekoodien sisältö. Koodit käsitellään vaihtotaseeseen pääryhmien mukaisesti.

1 Kuljetus

Satamatuloihin kuuluvan tulopuolen koodin 722 sisältö on seuraava:

- 1) laivojen liikennöimis-, satama-, varustamis-, huolto- ja korjauskulut (ml. dispatch eli kiirehtimisraha ja demurrage eli lisäseisontakorvaus),
- 2) RORO- ja containerliikenteessä käytettävän lautta- ja suuryksikkökaluston vuokrat,
- 3) laivan asiamiehen palkkiot ja käyttövarat sekä rahtausprovisiot
- 4) laivojen haaksirikko- ja pelastuskulut,
- 5) huolintakulut
- 6) pakkaus-, purkaus-, lastaus- ja varastointikulut,
- 7) muonituskaupat ja
- 8) tullauksen yhteydessä suoritettavat ja muut kauppatavaraan kohdistuvat julkiset maksut.

2 Matkustus

Matkavaluuttakoodi 741 sisältää:

- 1) matkashekit,
- 2) matkapalvelut ja luottokortin käytön,
- 3) matkatoimistojen ja majoitusliikkeiden välityspalkkiot ja palautukset,
- 4) kurssi-, kilpailu-, kokous- ja kongressimatkat,
- 5) yksityisautojen liikennöimis- ja korjauskulut,
- 6) virka- ja liikematkat Suomeen ja
- 7) vastakkaismerkkisenä ulkomailla asuvalle Suomen matkansa aikana tositteita vastaan luovutetun valuutan.

Menopuolen koodi 341 käsittää tulokoodin 741 kohtia

- 1) - 5) vastaavat menot sekä lisäksi ulkomaiselle terveyden- tai sairaudenhoitolaitokselle suoritettavat maksut.

Menopuolen koodin 342 sisältönä ovat ulkomaille suoritettavat virka- ja liikematkat ja koodin 343 opinnot ulkomailta sekä opintolainat.

Tulokoodi 745 sisältää käteisrahana ostetut ja menokoodi 345 käteisrahana myydyt ulkomaan rahan määräiset setelit ja metallirahat.

3 Muut palvelukset

Sekalaisten palvelusten erä "muut valuuttatilastosta saatavat palvelustulot ja -menot" koostuvat seuraavista maksuaihekoodeista:

- 1) koodit 764 (tulot) ja 364 (menot): jalostus-, valmistus- ja muokkaukset (ns. palkkavalmistus),
- 2) koodit 767 ja 367: koneiden, laitteiden ja kuljetusvälineiden (pl. laivat ja lentokoneet) asennus-, korjaus- ja huoltokulut (ml. takuukorjaukset),
- 3) koodit 775 ja 375: tavarapörssien termiinkaupat,
- 4) koodit 779 ja 379: tavaroiden laadun-, määrän- ja vahingontarkastukset ulkomaankaupan yhteydessä, patenttien, mallioikeuksien ja tavaramerkkien rekisteröinnit ja patenttiasiamiehen kulut sekä pankki- ja perimiskulut,
- 5) koodit 796 ja 396: ulkomaisen vakuutustoiminnan edellyttämät suomalaisten vakuutusyhtiöiden takuutalletukset ja
- 6) koodit 798 ja 398: lehtitilaukset, eripainokset, kirjekurssit ja äänitalliot, jäsenmaksut (pl. valtion suorittamat), viranomaisten päätösten mukaiset sakot ja korvaukset, maksetut verot ja muut juoksevat kotiutetut suoritukset määrän ollessa enintään 10 000 mk ja muut juoksevat maksut ulkomaille määrän ollessa enintään 5 000 mk.

Menopuolelta siirretään yksityisiä jäsenmaksuja tulonsiirtomenoihin Tilastokeskuksen arvion mukaisesti.

4 Pääomankorvaukset

Sekalaisten pääomankorvausten erän "muut korko- ja osinkotulot ja -menot" sisältönä ovat:

- 1) koodit 842 (tulot) ja 542 (menot): lyhytaikaisten rahoitusluottojen korot, kulut ja palkkiot,

- 2) koodit 843 ja 543: valuuttapankkien lyhytaikaisten luottojen korot ja kulut, kun luottokumppanina on ulkomailla asuva,
- 3) koodi 844 (vain tulopuolella): korot ja muut tuotot valuuttapankkien osuudesta ulkomaisiin konsortiolainoihin,
- 4) koodi 894 (vain tulopuolella): korot Suomessa asuvan omistamista ulkomaan rahan määräisistä obligaatioista,
- 5) koodi 592 (vain menopuolella): Helsingin Arvopaperipörssissä noteerattujen arvopapereiden tuotot,
- 6) koodi 594 (vain menopuolella): ulkomaisilla pääomamarkkinoilla liikkeeseen laskettujen suomalaisten osakkeiden osingot ja
- 7) koodit 898 ja 598: ns. financial futures-sopimuksiin perustuvat marginaalimaksut sekä muualle luokittelemattomat korot ja tuotot.

5 Tulonsiirrot

Muiden yksityisten tulonsiirtojen erä koostuu tulopuolella seuraavasti:

- 1) koodi 831: perinnöt ja testamentit,
- 2) koodi 836: perhelainat,
- 3) koodi 839: muut henkilökohtaiset pääomansiirrot (ml. yli 10 000 markan lahjat),
- 4) koodi 795: eläkkeet ja elatusavut ja
- 5) koodi 797: stipendit ja apurahat sekä enintään 10 000 markan avustukset ja lahjat).

Menopuolen maksuaiheet ovat:

- 1) koodi 531: ulkomaille maksetut eläkkeet, huoneenvuokratuottoperusteiset tilivarat ja muut tilivarat, siirtolaisvaluutta, Suomeen muuttaneiden ulkomailla asuneiden henkilöiden ulkomailla asuessaan ottamien lainojen kuoletukset ja korot sekä osamaksukauppa,
- 2) koodi 536: perhelainat, pääomavarojen ja niiden tuoton siirrot, siirtolaisvaluutta,
- 3) koodi 539: muut henkilökohtaiset pääomansiirrot ulkomaille (ml. yli 10 000 mk:n lahjat),
- 4) koodi 395: elatusavut ulkomaille,
- 5) koodi 397: avustukset ja lahjat (enintään 10 000 mk), stipendit ja apurahat ja keräysten tuottojen siirrot ulkomaille.

Yksityisiin tulonsiirtomenoihin siirretään lisäksi yksityisiä jäsenmaksuja edustusmenojen ja sekalaisten palvelusmenojen YVT-koodeista Tilastokeskuksen arvion mukaisesti.

Mainittakoon vielä, että muihin henkilökohtaisiin pääomansiirtoihin (koodit 839 ja 539) on koodautunut myös suorien sijoitusten pääomavirtoja tapauksissa, joissa emoyhtiön omistusosuus tytäryhtiöstä on ollut alle 20 %.

LIITE 2 SUOMEN MAKSUTASE VUOSINA 1975 - 83, milj. markkaa

	1975			1976			1977		
	Tulot	Menot	Netto	Tulot	Menot	Netto	Tulot	Menot	Netto
Tavarakauppa (vientii fob, tuonti cif)	20247	28002	-7755	24505	28555	-4050	30931	30708	223
Tavarakaupan korjauserät	41	88	-47	-147	-65	-82	-188	-4	-184
Kauppataase	20288	28090	-7802	24358	28490	-4132	30743	30704	39
Kuljetus (cif)	1804	576	1228	2163	711	1452	2630	924	1706
Matkustus	1250	1151	99	1346	1339	7	1560	1583	-23
Muut palvelukset	1416	1107	309	1670	1283	387	2041	1516	525
Palvelustase	4470	2834	1636	5179	3333	1846	6231	4023	2208
TAVARA- JA PALVELUSTASE	24758	30924	-6166	29537	31823	-2286	36974	34727	2247
Pääomankorvaukset	422	1836	-1414	416	2165	-1749	400	2834	-2434
Tulonsiirrot	103	232	-129	107	279	-172	119	317	-198
Muut	476	582	-106	566	674	-108	727	769	-42
A. VAIHTOTASE	25759	33574	-7815	30626	34941	-4315	38220	38647	-427
	Saamis- muutos	Velko- jen muutos	Netto	Saamis- muutos	Velko- jen muutos	Netto	Saamis- muutos	Velko- jen muutos	Netto
Pitkäaikaiset rahoituslainat ja toimitusluotot: 1) nostot	-617	6753	6136	-638	6130	5492	-783	6454	5671
kuoletukset	403	-1462	-1059	447	-1785	-1338	542	-2745	-2203
Suorat sijoitukset	-96	251	155	-118	223	105	-293	188	-105
Muu pitkäaikainen pääoma	-40	-53	-93	-45	-12	-57	-241	-55	-296
B. PITKÄAIKAISEN PÄÄOMAN TASE	-350	5489	5139	-354	4556	4202	-775	3842	3067
PERUSTASE (A+B)			-2676			-113			2640
Tuontiennakot ja -velat			638			138			-1547
Vientisaamiset ja -ennakot	175	1274	1449	-936	-352	-1288	-848	378	-470
Valuuttapankkien lyhytaikainen pääoma			1862			47			-243
Muu lyhytaikainen pääoma			-488			-173			825
Virheelliset ja tunnistamattomat erät			-477			1504			-989
C. LYHYTAIKAISEN PÄÄOMAN TASE			2984			228			-2424
D. OSOITETUT ERITYISET NOSTO-OIKEUDET			-			-			-
YLEISTASE (A+B+C+D)			308			115			216
Suomen Pankin valuuttavarannon muutos			-308			-115			-216

1) Saamisissa ainoastaan vientituotot

Saamiset: lisäys -, vähennys +
Velat: lisäys +, vähennys -

LIITE 2 (jatkoa)

	1978			1979			1980		
	Tulot	Menot	Netto	Tulot	Menot	Netto	Tulot	Menot	Netto
Tavarakauppa (vientii fob, tuonti cif)	35206	32338	2868	43430	44222	-792	52795	58250	-5455
Tavarakaupan korjauserät	-223	-3	-220	-213	-103	-110	-201	-204	3
Kauppataase	34983	32335	2648	43217	44119	-902	52594	58046	-5452
Kuljetus (cif)	3155	1177	1978	4260	1316	2944	4516	1692	2824
Matkustus	1861	1720	141	2207	2050	157	2614	2294	320
Muut palvelukset	2961	2158	803	2802	2464	338	3662	2983	679
Palvelustase	7977	5055	2922	9269	5830	3439	10792	6969	3823
TAVARA- JA PALVELUSTASE	42960	37390	5570	52486	49949	2537	63386	65015	-1629
Pääomankorvaukset	645	3358	-2713	1073	3913	-2840	1582	4874	-3292
Tulonsiirrot	154	365	-211	194	624	-430	252	706	-454
Muut	933	839	94	1204	1071	133	1515	1351	164
A. VAIHTOTASE	44692	41952	2740	54957	55557	-600	66735	71946	-5211

	Saamis- ten muutos	Velko- jen muutos	Netto	Saamis- ten muutos	Velko- jen muutos	Netto	Saamis- ten muutos	Velko- jen muutos	Netto
Pitkäaikaiset rahoituslainat ja toimitusluotot: 1) nostot	-1381	9007	7626	-1346	6230	4884	-1324	5183	3859
kuoletukset	607	-5743	-5136	805	-4843	-4038	891	-4140	-3249
Suorat sijoitukset	-257	141	-116	-487	106	-381	-487	104	-383
Muu pitkäaikainen pääoma	-157	48	-109	2	42	44	-59	14	-45
B. PITKÄAIKAISEN PÄÄOMAN TASE	-1188	3453	2265	-1026	1535	509	-979	1161	182
PERUSTASE (A+B)			5005			-91			-5029
Tuontiennakot ja -velat			130			831			3255
Vientisaamiset ja -ennakot	-882	-1306	-2188	-693	-141	-834	-2183	1216	-967
Valuuttapankkien lyhytaikainen pääoma			-735			1147			3696
Muu lyhytaikainen pääoma			-420			-874			-932
Virheelliset ja tunnistamattomat erät			797			-196			839
C. LYHYTAIKAISEN PÄÄOMAN TASE			-2416			74			5891
D. OSOITETUT ERITYISET NOSTO-OIKEUDET			-			139			133
YLEISTASE (A+B+C+D)			2589			122			995
Suomen Pankin valuuttavarannon muutos			-2589			-122			-995

Saamiset: lisäys -, vähennys +
Velat: lisäys +, vähennys -

1) Saamisissa ainoastaan vientiluotot

LIITE 2 (jatkoa)

	1981			1982			1983		
	Tulot	Menot	Netto	Tulot	Menot	Netto	Tulot	Menot	Netto
Tavarakauppa (vientii fob, tuonti cif)	60308	61269	-961	63026	64751	-1725	69692	71528	-1836
Tavarakaupan korjauserät	-65	434	-499	-159	396	-555	-324	611	-935
Kauppataase	60243	61703	-1460	62867	65147	-2280	69368	72139	-2771
Kuljetus (cif)	5343	2255	3088	5287	2431	2856	5765	2565	3200
Matkustus	3064	2659	405	2869	3146	-277	2851	3599	-748
Muut palvelukset	4671	3622	1049	5375	3643	1732	6077	4467	1610
Palvelustase	13078	8536	4542	13531	9220	4311	14693	10631	4062
TAVARA- JA PALVELUSTASE	73321	70239	3082	76398	74367	2031	84061	82770	1291
Pääomankorvaukset	2599	7022	-4423	2958	8405	-5447	3058	8875	-5817
Tulonsiirrot	389	887	-498	420	1063	-643	435	1232	-797
Muut	1958	1851	107	2393	2232	161	2958	2862	96
A. VAIHTOTASE	78267	79999	-1732	82169	86067	-3898	90512	95739	-5227

	Saamis- muutos	Velko- jen muutos	Netto	Saamis- muutos	Velko- jen muutos	Netto	Saamis- muutos	Velko- jen muutos	Netto
Pitkääikaisten rahoituslainat ja toimitusluotot: 1) nostot	-1606	8312	6706	-2482	10213	7731	-1115	10112	8997
kuoletukset	1088	-4643	-3555	1243	-4721	-3478	1538	-7273	-5735
Suorat sijoitukset	-612	75	-537	-1125	-67	-1192	-1452	88	-1364
Muu pitkäaikainen pääoma	-354	65	-289	-2605	155	-2450	-684	660	-24
B. PITKÄAIKAISEN PÄÄOMAN TASE	-1484	3809	2325	-4969	5580	611	-1713	3587	1874
PERUSTASE (A+B)			593			-3287			-3353
Tuontiennakot ja -velat			-148			-914			3273
Vientisaamiset ja -ennakot	-1355	2078	723	826	-55	771	-2228	-1152	-3380
Valuuttapankkien lyhytaikainen pääoma			-421			1493			1266
Muu lyhytaikainen pääoma			66			1810			-845
Virheelliset ja tunnistamattomat erät			859			1			877
C. LYHYTAIKAISEN PÄÄOMAN TASE			1079			3161			1191
D. OSOITETUT ERITYISET NOSTO-OIKEUDET			131			-			-
YLEISTASE (A+B+C+D)			1803			-126			-2162
Suomen Pankin valuuttavarannon muutos			-1803			126			2162

Saamiset: lisäys -, vähennys +

1) Saamisissa ainoastaan vientituotot

Kansantalouden osasto
Seija Määttä/TN, AR

28.2.1985

- KT 1/84 Erkki Koskela och Matti Virén
Hushållens sparande och penningmarknaderna
16.3.1984
- KT 2/84 Erkki Koskela and Matti Virén
Inflation, Hedging and the Demand for Money:
Some Empirical Evidence
23.3.1984
- KT 3/84 Olavi Rantala
Reaalikorkojen kehityksestä
29.3.1984
- KT 4/84 Erkki Koskela and Matti Virén
On the Role of Inflation in Consumption Function
30.3.1984
- KT 5/84 Erkki Koskela and Matti Virén
Anticipated Versus "Surprise" Inflation in Household
Consumption Behaviour
30.3.1984
- KT 6/84 Marianne Stenius och Matti Virén
Budgetunderskottet och statsskulden:
En nordisk jämförelse
26.4.1984
- KT 7/84 Heikki Solttila
Työllisyyslohkon ennustemalli
7.5.1984
- KT 8/84 Erkki Koskela and Matti Virén
The Goldfeld Demand for Money Equation Revisited
10.5.1984
- KT 9/84 Paavo Peisa ja Heikki Solttila
Suurten teollisuusyritysten investointi-
käyttäytyminen.
Aikasarja- ja poikkileikkaustarkastelu
vuosilta 1977 - 1982
10.5.1984
- KT 10/84 Erkki Koskela and Matti Virén
Time-Varying Hall Consumption Function:
Some Empirical Evidence
29.6.1984
- KT 11/84 Matti Virén
Korot, inflaatio ja tuotanto eri maissa 1920- ja
1930-luvulla: vertaileva analyysi
2.7.1984

Kansantalouden osasto
Seija Määttä/TN, AR

28.2.1985

- KT 12/84 Erkki Koskela and Matti Virén
Consumption Function, Labour Supply Rationing and
Borrowing Constraints
9.7.1984
- KT 13/84 Matti Virén
Inflation, Relative Prices and Household Saving
Behavior
18.7.1984
- KT 14/84 Timo Tyrväinen
Palkanmuodostusprosessi pohjoismaissa
27.7.1984
- KT 15/84 Matti Virén
Determination of Employment with Wage and Price
Speculation
9.8.1984
- KT 16/84 Matti Virén
Expected Inflation and Interest Rates:
Some Cross-Country Evidence
9.8.1984
- KT 17/84 Paavo Peisa ja Heikki Solttila
Koron, rahoituksen saatavuuden ja velkaantuneisuuden
vaikutus suurten yritysten investointikäyttäytymi-
seen: diskreetin valintamallin sovellutus
7.9.1984
- KT 18/84 Matti Virén
Inflation, Hedging and the Fisher Hypothesis
3.10.1984
- KT 19/84 Marianne Stenius and Matti Virén
Some Further Results on Rosen and Quandt's Labor
Market Model
24.10.1984
- KT 20/84 Paaavo Peisa ja Heikki Solttila
Koron ja muiden rahoitustekijöiden vaikutus pienten
ja keskisuurten teollisuusyritysten investointi-
käyttäytymiseen: Yhdistetty aikasarja- ja
poikkileikkaustarkastelu vuosilta 1976 - 1982
12.12.1984
- KT 21/84 Monica Ahlstedt ja Matti Virén
Kansantalouden osaston vuosimallin uudistettu versio
18.12.1984
- KT 22/84 Matti Virén
Some aspects of recent developments in household
savings ratio in western Europe
31.12.1984

Kansantalouden osasto
Seija Määttä/TN, AR

28.2.1985

- KT 1/85 Erkki Koskela and Matti Virén
Testing the direct substitutability hypothesis of
saving, 21 s.
16.1.1985
- KT 2/85 Jarmo Kariluoto
Suomen maksutaseen laadinta, 102 s.
28.2.1985

Luettelossa mainittuja keskustelualoitteita on rajoitetusti saatavissa kansantalouden osastolta. Kokoelma sisältää tutkimusprojekteja ja selvityksiä, joista osa on tarkoitettu myöhemmin julkaistavaksi sellaisenaan tai edelleen muokattuna. Keskustelualoitteina taltioidaan myös vanhempaa julkaisematonta aineistoa. - Koska keskustelualoitteet joissakin tapauksissa ovat raportteja keskeneräisestä tutkimustyöstä tai ovat tarkoitettut lähinnä sisäiseen käyttöön, mahdollisiin tekstilainauksiin tai -viittauksiin olisi varmistettava kirjoittajan suostumus.

Tiedustelut: Seija Määttä, puh. 183 2519